

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd



Diplomová práce

Bc. Iveta Němcová

Historie branné výchovy. Využití ve výuce OV, ON a ZSV.

Olomouc 2014

vedoucí práce: Mgr. Gabriela Medved'ová

Autorské prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Historie branné výchovy a využití ve výuce OV, ON a ZSV vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Gabriely Medved'ové a uvedla v ní veškerou použitou literaturu a ostatní zdroje, z kterých jsem čerpala.

V Olomouci dne 23. června 2014

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Gabriele Medved'ové za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěla k vypracování této závěrečné diplomové práce.

Obsah

ÚVOD.....	5
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
2 Branná výchova	10
2.1 Podstata branné výchovy ČSSR.....	10
2.2 Historický vývoj branné výchovy od roku 1918 do roku 1945.....	13
2.3 Historický vývoj branné výchovy po 2. světové válce do roku 1989	15
2.4 Branná výchova od roku 1989 po současnost	20
3 Branná výchova na školách.....	21
3.1 Pojetí, cíle, obsah	21
3.2 30. léta 20. století.....	21
3.3 50. léta 20. století.....	26
3.4 70. léta a 80. léta 20 století	28
3.4 Zájmová činnost.....	32
4 Shrnutí branné výchovy od roku 1918	34
II. PRAKTICKÁ ČÁST	36
5 Projektové vyučování	36
5.1 Realizace projektu Novodobá branná výchova	38
5.2 Motivace	50
5.3 Sebehodnotící formulář.....	51
5.4 Tematický celek – Základy první pomoci	52
5.5 Tematický celek – Orientace v terénu	59
5.6 Tematický celek – Integrovaný záchranný systém	63
5.7 Tematický celek – Přežití.....	70
ZÁVĚR.....	75
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	77
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	78
SEZNAM PŘÍLOH.....	81

Úvod

Vzdělávací předmět branná výchova zcela zanikl v českých školách po událostech tzv. Sametové revoluce v roce 1989. Je tedy nutné položit si základní otázku, zda je potřebné žáky teoreticky a prakticky připravovat na možné krizové či válečné situace? Většina „porevolučních“ dětí neví, co obsahoval předmět branná výchova a k čemu sloužil.

Dnešní doba nám nepřináší brannou výchovu jak je známa z doby před rokem 1989. To znamená, že žáci netestují pohyb s plynovou maskou, ale získávají základní informace o branné povinnosti, NATO či armádě. Branná výchova je tedy zejména teoretická, je zařazena do RVP ZŠ od roku 2013 a prolíná se několika vyučovacími předměty. Na středních školách zařazena do RVP prozatím není¹.

Práce je členěna do dvou částí. První z nich je teoretická část, která se zabývá historií branné výchovy. Druhá část práce je praktická, ve které je zhotoven projekt Novodobá branná výchova.

Hlavním cílem práce je vytvořit přehled o historii branné výchovy od 1. Československé republiky (1918) do roku 1989, její aplikace ve výuce a nalezení inspirativního námětu použitelného pro žáky v současné době.

Cílem teoretické části je popsat rozvoj a následný úpadek vyučovacím předmětu branná výchova na základních středních a později i v mateřských školách včetně popisu rozdílů mezi brannou výchovou od roku 1918 po rok 1989.

Cílem praktické části je vytvořit jednodenní celoškolní projekt, který by žákům 2. stupně ZŠ a studentům SŠ poskytl náhled na brannou výchovu a mohl se využívat samostatně nebo jako součást OV, ON a ZSV.

1 (JIŘÍČKA, Jan. Do škol se vrátila branná výchova. Děti se místo střílení učí o NATO. *IDNES: zprávy* [online]. 2013 [cit. 2014-06-21]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/branna-vychova-ve-skolach-0y3-/domaci.aspx?c=A131111_115416_domaci_jj)

V teoretické části jsou zpracovány publikace vydané od 30 do 80. let 20. století, které poskytují dostačující informace týkající se historie branné výchovy. Literární zdroje z 30. let 20. století jsou k nalezení v archivu Muzea Komenského v Přerově. Mezi nejzásadnější publikace k teoretické části považují zpracování branné výchovy od Ivo Čapáka *Branná výchova* (1986), Václava Matičky *Branná výchova* (1979) a Aloise Kadeřábka *Branná výchova: (Ideol. a vojenskopolit. otázky zabezpečení ochrany ČSSR.)* (1987), které poskytují celkový náhled na brannou výchovu.

V praktické části jsou zpracovány literární zdroje, internetové zdroje a dokumenty. K vytvoření map v pracovních listech jsou použity tzv. obecné snímky, do kterých jsou zakresleny vyznačení potřebné ke splnění úkolů v pracovních listech. Tyto snímky jsou dostupné na internetovém portálu Seznam.cz/mapy. Z dokumentů je použito RVP, díky kterému je projekt zařazen do vzdělávacího programu. Obrázky z pracovních listů jsou čerpány z internetového zdroje polohovani.cz, kde jsou polohy při poskytování první pomoci zřetelně a srozumitelně zakresleny i pro žáky nižšího věku. Celkový projekt a úkoly v pracovních listech jsou sestaveny na základě vlastní praxe. Tematický celek *Přežití* je koncipován na základě inspirace od teambuildingových firem.

I. Teoretická část

1 Vymezení pojmů

Na začátku je potřeba uvědomit si smysl předmětu branná výchova, která není závislá jen na teorii, ale současně jde alespoň o částečné pochopení podstaty a logiky politického, ideového, ekonomického a vojenského vývoje českého státu. Proto je podstatné pochopení branné politiky a branného systému, od kterých se odvíjí skutečnost branné výchovy a připravenosti.

Branná politika

Podle Kadeřábka znamená politika v obecném slova smyslu boj o moc ve státě mezi třídami. Jde o boj politických stran, společenských tříd, států a koaličních systémů. Její součástí je činnost, systém vztahů, názorů a procesů sledujících cíle a úkoly, které vyplývají ze společenských zájmů daného státu či koalice. Politika určuje metody a způsoby, jimiž jsou její cíle uskutečňovány. Dotýká se všech odvětví společenského života (Kadeřábek, 1987, s. 114).

Obsah branné politiky je tedy souhrnem zásad, vztahů a činností v oblasti zabezpečení státu, vojenské výstavby země, přípravy ozbrojených sil samotného obyvatelstva. Příprava spočívá nejen po stránce výcvikové, ale i po stránce ideové, výchovné, politické a morální (Matička, 1979, s. 146).

Od sedmdesátých let dvacátého století se používal termín „vojenská politika“, který se týkal zejména ozbrojených sil. Po XIV. sjezdu KSČ² se začal užívat termín branná politika, což vyjadřovalo rozšíření pojmu na všechny oblasti lidského života, které se obrany země dotýkaly. V socialistických státech vystupovala branná politika jako součást politiky státního a stranického vedení a zabezpečovala realizaci základních úkolů obrany socialistického státu v činnosti strany a státu. V době válek však nebyla branná politika určována generální linií obecné politiky, zatímco v době míru tomu bylo naopak. Po únoru 1948 byla branná politika inspirována leninskými principy výstavby a řízení ozbrojených sil. Po roce 1955 vycházela branná politika z Varšavské smlouvy³ a společného řešení týkající se všech otázek socialismu a míru. Branná politika KSČ byla ovlivněna vztahem mezi socialismem, kapitalismem, Varšavskou smlouvou a NATO.

-
- 2 KSČ- Komunistická strana Československa, která existovala od roku 1921 do roku 1992. Sjezd se odehrával ve dnech 25. – 29. května 1971. Sjezd představoval stabilizaci mocenských pozic normalizačního režimu (Malá ilustrovaná encyklopedie, 1999, s. 498).
 - 3 Varšavská smlouva vznikla v roce 1955 a zanikla v roce 1991. Jednalo se o vojenský pakt evropských států (Malá ilustrovaná encyklopedie, 1999, s. 1115).

Celkově lze historický vývoj branné politiky KSČ rozdělit do dvou základních etap. První etapa se vztahovala na období od založení strany v roce 1921 a trvala do února 1948. V této fázi šlo o oslabení mocenských sil tzv. buržoazie (měšťanstva) a o získání branných zkušeností obyvatelstva, zejména pak dělnické třídy. Pozitivní vývoj vojenské politiky však narušila fašistická vláda v Německu. Hlavní náplní vojenské politiky byla ve třicátých letech politika boje proti projevům fašismu. Po osvobození Československa bylo potřeba sestavit armádu, která by byla schopna bojovat. Druhá etapa trvala od roku 1948 do revoluce v roce 1989. Československá armáda byla během padesátých let reorganizována. Hlavní myšlenka spočívala ve zkvalitnění výcviku a v moderní výzbroji. Současně probíhala s politickou výchovou vojáků (Kadeřábek, 1987, s. 114–121).

V květnu 1971 došlo k nové etapě branné politiky. Na XIV. sjezdu KSČ Gustav Husák řekl: „*Obrana naší svobody a socialistických vymožeností je trvalým úkolem celé společnosti, nejen ozbrojených sil, ale všech státních, společenských organizací a institucí, které zabezpečují úkoly obrany země komplexně v jednotném branném systému státu. Tyto úkoly se hodně zanedbaly. Vedení strany proto přijalo opatření, kterým by se prohloubila branná výchova obyvatelstva a zvláště mládeže, aby se upevňovala jednota armády a lidu, aby obrana našeho socialistického státu byla ctí a vlasteneckou povinností každého občana*“. (Kadeřábek, 1987, s. 122). To znamená, že se komunistická strana pokoušela o zapojení všech lidských složek do obrany československého státu. Po sjezdu v dubnu 1976 se ještě více zdůraznilo, že se obrana státu stále týkala zejména občanů, a že hlavní složkou připravenosti bránit Československo musí plnit zejména školy a výchovné organizace. Ve výchovných a společenských organizacích se mladí lidé měli učit odvaze, organizovanosti, kolektivnímu chování a měli získávat potřebné informace pro život (Kadeřábek, 1987, s. 122–123).

Branný systém

Branným systémem se rozumělo souhrnný systém státních, stranických a společenských institucí, kterými se organizace řídí a uskutečňují přípravy k vedení obrany země i k samotné obraně. Patřil sem souhrn všech zákonů a pravidel, kterými se upravovala odpovědnost jednotlivých součástí branného systému a jejich vzájemných vztahů (Matička, 1979, s. 168).

Branný systém byl ve 30 letech 20. století tvořen československou armádou. Každý občan mužského pohlaví byl povinen projít vojenským výcvikem.

Branný systém ČSSR⁴ nebyl zcela samostatným celkem. Byl současně součástí socialistického státu a koaličního systému států Varšavské smlouvy. Branný systém byl složitý systém, jelikož měl mnohostranné vazby s jinými společenskými systémy ČSSR (např. zdravotnictví, bezpečnost, hospodářství aj.). Byl podle Matičky systémem citlivým na vlivy vnějšího okolí, otevřeným a dynamickým. Funkce branného systému vyplývaly z marxisticko-leninského⁵ učení o válce a armádě. Samotný branný systém tvořil prvotní překážku při pokusu o napadení státu, což patřilo mezi důležitou funkci. Schopnost a připravenost státu představovala za všech okolností materiální a ideovou sílu, kterou bylo potřeba respektovat při napadení potencionálním nepřítelem. Druhou funkci branného systému představovala organizovaná, cílevědomá a soustavná příprava všech součástí, orgánů, organizací a všeho obyvatelstva na vojenský konflikt. Mezi tuto přípravu, která se děla v době míru, se řadila výchova k poslušnosti, technická odbornost, hospodaření v době války, ale i tělesná či psychologická připravenost. Třetí funkcí branného systému ČSSR byl samotný zásah a proces obrany po vypuknutí války, kdyby se válce nedalo navzdory všemu úsilí zabránit (Matička, 1979, s. 168–170).

Podle Čapáka patřily mezi složky branného systému ČSSR státní orgány, ozbrojené složky, civilní obrana, jednotný systém branné výchovy obyvatelstva a národní hospodářství. Zpravidla tvořil každý systém svoje subsystemy (Čapák, 1986, s. 9).

4 ČSSR (Československá socialistická republika) – byla státem střední Evropy, která vznikla 11. července 1960 a zanikla 28. března 1990 (Malá ilustrovaná encyklopedie, 1999, s. 188).

5 Marxismus je filosofický a ideologický směr, který byl založen Karlem Marxem a rozvinut Friedrichem Engelsem. Často se označuje jako politická praxe. Marxismus-leninismus byla oficiální státní ideologie SSSR a ostatních komunistických režimů, které byly spřáteleny (Malá ilustrovaná encyklopedie, 1999, s. 616).

2 Branná výchova

Velmi výrazným projevem české brannosti byla husitská revoluce, kde ožily tradice a občané bojovali za svá práva. V následných osvobozovacích bojích českého a slovenského lidu se staly husitské tradice mocnou silou. Na husitství navazovalo národní obrození, kde vzrůstal odpor vůči germanizmu a absolutistickému režimu. Vše vyvrcholilo povstáním lidu v roce 1848, které bylo potlačeno, ovšem lze ho považovat za prozatímní vyvrcholení české brannosti (Pavlík, 1981, s. 36).

České země byli vždy „křižovatkou Evropy“. To znamená, že pokud chtěli čeští občané vojenskou a politickou svobodu, museli čelit mnoha vojenským konfliktům. Česko obklopovalo mnoho států, a proto bylo zmanipulovatelné a snadno podmanitelné. Ovšem možnost manipulace přicházela i z vnitřního působení, kdy mohla být omezena a potlačena svoboda lidu. Z tohoto důvodu byl lid připraven bojovat s nepřítelem pro svou nezávislost. Byla vytvořena lidová brannost, což se dá chápat jako organizované myšlení lidu proti všem formám násilí (Pavlík, 1981, s. 36).

2.1 Podstata branné výchovy ČSSR

Hlavním faktorem průběhu válek, revolucí a povstání byl podle historie vždy lidský činitel. Nešlo jen o připravenost, ozbrojenost a bojovnost armád, ale o složitější podstatu třídních vztahů. Tato složitost spočívala zejména v ideologii, ekonomice a politice, což se následně odráželo v připravenosti, bojové morálce a ochotě zemřít za vlast. Ideologie ČSSR se ubírala směrem k marxismu-leninismu a myšlenkám Karla Marxe, Bedřicha Engelse a Vladimíra Iljiče Lenina, kteří se zabývali významem vojenské a branné přípravy. Branná výchova byla během socialistické republiky nezbytností, měla vysoký společenský význam a byla zdůrazňována socialistickou vojenskou vědou. Pokud by byla válka vedená s použitím zbraní hromadného ničení, znamenalo by to pro celou republiku to, že by se týkala všech, bez rozdílu věku, povolání či pohlaví. Charakteristika války by byla tedy taková, že by rušila jakékoli třídní skupiny a rozdílnosti a zasáhla by celé území. Příprava obyvatelstva, bez rozdílu věku či pohlaví, na možnost válečného konfliktu byla proto nutná. Nešlo pouze o pasivní ochranu proti klasickým či novodobým zbraním, ale podle tehdejší terminologie měly být významným aktivním faktorem obrany státu lidské masy. Aktivita občanů by v tomto případě měla spočívat v mobilizaci funkcí života, jako je hospodářství, organizace, řízení apod.. Podstatně vzrostl

význam připravenosti obyvatelstva k obraně státu i za podmínek složité politické situace. I mimo modernizaci vojenských technik, mechanizace a automatizace neklesal význam lidského faktoru a jeho práce. Ideologie a politika ČSSR s sebou nesla vysoké nároky na připravenost občana k obraně republiky, a proto bylo potřeba mít vysoké nároky i na vzdělání a výchovu mládeže. Proto vznikla branná výchova jako předmět, kterým toho bylo dosahováno (Čapák, 1986, s. 31–32).

Branná výchova byla jednou z komplexních věd a byla složitým společenským problémem. Teoretickou a metodologickou stránku branné výchovy však zkoumala samostatná disciplína „Teorie branné výchovy“. *„Předmětem teorie branné výchovy je vědecká analýza, vědeckoteoretické zdůvodnění a cílevědomé usměrnění praxe systému výchovy obyvatelstva k obraně socialistické vlasti a socialismu jako jevu, který objektivně souvisí s hlavním rozporem současné epochy, určujícím povahu i dynamiku třídně rozděleného světa“* (Čapák, 1986, s. 33). Branná výchova představovala dva vztahy, a to vztah k brannosti a vztah k výchově. Bylo tedy zřejmé, že k pochopení branné výchovy bylo potřeba pochopit vztahy a podstaty, se kterými branná výchova souvisela. Základem branné výchovy byla připravenost lidského činitele. Úlohou jedince ve válce byla podle marxismu-leninismu morální pevnost a přesvědčení lidových mas, že bojují za spravedlnost.

Dle Čapáka je výchova sama o sobě cílevědomá a záměrná činnost, jejíž metody vždy směřují k danému cíli. Se vznikem branné výchovy úzce souvisel historický kontext, podle kterého se za posledních pět a půl tisíce let uskutečnilo čtrnáct tisíc válek. Tato skutečnost jasně poukazovala na vznik nové oblasti, a to branné výchovy. Je totiž zřejmé, že člověk byl stvořen nejen pro život v míru, ale i pro konflikt. Proto měla být brannost vyučována a měla být součástí lidského rozvoje (Čapák, 1986, s. 34).

Branná výchova byla jevem společenským, proto se během historického vývoje měnila, a jevem třídním, jelikož byla vždy v souladu s pracujícími lidmi. Úzce souvisela s válkou, která byla vždy vedena lidmi proti lidem, se střety a ozbrojeným povstáním. Branná výchova prošla proměnlivým vývojem a vykazovala rozdílnost ve svém pojetí. Rozdílnost spočívala zejména v odlišných kulturních oblastech světa, ale vždy byla ovlivněna dvěma základními faktory. Prvním z nich byla politika a podstata určitého státu, národa či politické strany. Druhým byl stupeň vojenského vývoje a úroveň bojové techniky. Lze tedy říci, že branná výchova měla mimo jiné i historickou povahu. Je potřeba rozlišovat brannou výchovu v socialistické společnosti a brannou výchovu v kapitalisticky orientované společnosti. Socialistická branná výchova v ČSSR byla strategicky jednotná s brannou výchovou jiných socialistických zemí.

Branná výchova v kapitalistických zemích se lišila většinou ve svých cílech, metodách či obsahu, kdy odrážela zájmy vládnoucích stran od militarismu.

Předmět branná výchova většinou odrážel politické zájmy vládnoucí komunistické strany od militarismu⁶ a antikomunismu. ČSSR byla tedy nejen socialistická republika, ale i cílem komunistická. Cílem komunismu byl svobodný rozvoj všech lidí a odstranění třídních rozporů. Komunistická výchova byla hlavním činitelem budování socialistické společnosti její obranyschopnosti. Cílem komunistické výchovy bylo tedy vychovávat člověka, který bude budovat socialistický stát, ale i člověka, který ho bude bránit. Socialistická branná výchova byla úzce spojena s komunistickou brannou výchovou (Čapák, 1986, s. 39–46).

Branná výchova byla podle tehdejší terminologie v obecném smyslu třídním, společenským a historickým jevem. Cíle branné výchovy byly určovány obdobím historického vývoje. Přesněji byla branná výchova určována vládnoucí třídou, politickými cíli a stupni technického pokroku. S tím souvisel i kulturní a hospodářský vývoj společnosti. Všechny tyto aspekty pak plnily cíl branné výchovy, který spočíval v přípravě na vedení války. Pro pojetí branné výchovy a jejího rozvoje byl určující charakter státu. Dalším určujícím charakterem byla možná válka, ozbrojené střetnutí a potřeba zabezpečení obrany státu. Tím se zabývala branná výchova a těmito aspekty byla ovlivňována. Charakter světa, ideologie, ekonomika a třídní rozdělení určují mnohostrannost a nároky branné výchovy. Branné výchově se věnovala maximální pozornost ve všech aspektech branného systému. Velký důraz branné výchovy se kladl na mládež, která byla hlavním zdrojem doplňování armády a ozbrojených složek. Branná výchova byla učena hlavně proto, aby poukázala na možnou válku a chtěla, aby byla mládež připravena na obranu státu. Každé historické období s sebou neslo individuální strategii výuky branné výchovy. Důležitou roli ve výuce branné výchovy byla maximální připravenost a dovednost cvičitelů a učitelů. Tito pedagogičtí pracovníci museli být připraveni i v oblasti ideologie a politiky (Matička, 1979, s. 184–185).

V závěru lze shrnout brannou výchovu ve své podstatě tak, že účinnost a komplexnost branné výchovy obyvatelstva byla založena na shodě společenských a individuálních zájmů a musela být již jako funkční zavedena do společnosti v době míru, jelikož musela dlouhodobě působit (Matička, 1979, s. 196).

6 Militarismus – je takové pojetí politiky, ve kterém jde o růst vojenské moci a armády (Krejčí, 2001, s. 272).

2.2 Historický vývoj branné výchovy od roku 1918 do roku 1945

V období 1. ČSR (1918–1930) nebyla branné výchově věnována velká pozornost. Branná výchova jako samostatný vyučovací předmět nebyla zavedena, ale probíhala paralelně s tělocvikem nebo jako doprovodný program jiných předmětů. Dalo by se říci, že branná výchova byla v těchto letech nezávislá a nekoordinovaná. Jediným společným znakem byla výchova v rozdělování lidí dle rasy národnosti, náboženství a etnika. Branná výchova byla zaměřena na tělovýchovu, někdy i na technickou výchovu (Matička, 1979, s. 186).

Po vzniku československé republiky byla zavedena povinná branná výchova obyvatelstva a to v podobě tělesné výchovy mládeže, což bylo zakotveno v branném zákonu č. 193/1920 Sb. „*O tělesné výchově mládeže před brannou povinností*“. Branná výchova se stala naléhavější a výsledkem byl výnos Ministerstva školství z 1. 2. 1934, kdy byla branná výchova jako samostatný předmět zavedena na učitelských ústavech a středních školách. Následně byl v roce 1937 přijat zákon č. 73/ 1937 Sb. „*O branném vzdělávání všech občanů*“ a branná výchova měla být zavedena na všech školách. Vše bylo přerušeno vznikem Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939, kdy došlo k úplnému zrušení branné výchovy (Konířová, 2006, s. 1).

Mezi první formu branné výchovy patřilo sokolství. Sokolská tělovýchova se začala zaměřovat na bojové vlastenecké poslání v čele s Miroslavem Tyršem, který tvrdil, že český národ nezávislosti bez boje nedosáhne. Cílem Sokola bylo připravit mládež a společnost na boj proti habsburské monarchii. Předvojenská výchova probíhala formou polovojských organizací a týkala se zejména mladých mužů. Byly to například Národní gardy⁷, Československý národní střelecký svaz či Akademické legie, které úzce spolupracovaly s armádou a postupovaly podle branného zákona, který se stal účinným 1. 10. 1949. Mezi další organizace zabývající se branností patřily organizace, které měly vztah k československé armádě (Svaz československého důstojnictva, Československá obec legionářská), tělovýchovné organizace (Orel, Svaz junáků) a technické organizace (Autoklub ČSR, Svaz československých pilotů) (Čapák, 1986, s. 47).

7 Národní gardy (polovojská občanská organizace) – pomáhala Československé armádě v době války (*Wikipedie: otevřená encyklopedie: Národní garda (ČSR)* [online].c2014 [citováno 22. 06.2014]. Dostupný z [http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_garda_\(%C4%8CSR\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_garda_(%C4%8CSR))

Podle Matičky tyto spolky navazovaly na tradice z doby Rakouska Uherska a poukazovaly na nutnost branné připravenosti svých členů. Tato idea, výchovy v duchu českého demokratického nacionalismu, byla zaměřena na boj za svobodu a demokracii a chtěla připravit občany k národnímu zápasu za svobodu. V roce 1918 tato idea ztratila podstatu. V dalším vývoji, hlavně v době okupace se Sokolská obec podílela na boji proti fašismu (Matička, 1979, s. 186).

Jak bylo zmíněno výše, za doby první československé republiky nebyl o předmět Branná výchova nijak velký zájem a nevěnovala se výchově k obraně státu větší pozornost. Vznikaly technické a tělovýchovné nekoordinované organizace, které se zabývaly výchovou v duchu rozdělování lidí podle etnika a národnosti. Velkou výjimku v tomto období tvoří Federace dělnických tělovýchovných jednot. Vznik této organizace se datuje do roku 1921 a úzce souvisí s diskriminací dělnictva a se vznikem KSČ. Základem branné výchovy v této organizaci byla ideologie marxismu- leninismu a úkol branné výchovy spočíval v přípravě k válečnému boji. Rozvíjena byla i branná výchova pro dělnickou mládež pomocí organizace Spartakovy skauti či Rudí průkopníci (Matička, 1979, s. 187).

V 30. letech 20. století byla dle Dolenského branná výchova na školách hlavně zdůrazněním mravní ukázněnosti, tělesné zdatnosti a oddanosti státu. Škola měla dávat tělovýchovný a naukový základ branci proto, aby byl následně jeho vojenskotechnický výcvik usnadněn. Vojenský výcvik měl navazovat na základ z národní a střední školy, aby se instruktoři nemuseli zabývat základy (Dolenský, 1934, s. 8).

Během období první československé republiky se k moci v Německu dostal Adolf Hitler a hrozilo nebezpečí v podobě války. Proto se začalo na území Československa uvažovat o ochraně obyvatelstva. V roce 1937 byl schválen zákon č.45/37 Sb., *O branné výchově*. Cílem zákona bylo ochránit stát před fašismem, ovšem spíše se v něm projevovaly politické zájmy, hlavně v nedůsledné realizaci zákona. Zájmy komunistů se projevovaly mnohem více, než zájem buržoazních stran a to přirozeně buržoazii vadilo. Komunistická strana upozorňovala na nebezpečí v podobě zneužití tohoto zákona. To znamená, že by branná příprava nebyla demokratická a protifašistická a nespolupracovala by s komunistickou stranou a jejími organizacemi. Díky vzniklému zákonu se branná výchova zaváděla do škol a stát se snažil o osvětu branné připravenosti. Velkým problémem, který úzce souvisel s vyučováním branné výchovy, byly pedagogičtí pracovníci, kteří v tom viděli pouze posilování vojenských složek.

V období okupace (1939 – 1945) komunisté bojovali na domácích i zahraničních frontách protifašistického odboje, ovšem buržoazie jim vyčítala, že branná výchova nebyla

rozvinuta již dříve. Neposkytovala totiž potřebné branné vědomosti širokému spektru obyvatelstva (Matička, 1979, s. 187–190).

2.3 Historický vývoj branné výchovy po 2. světové válce do roku 1989

Po roce 1945, tzn. po skončení 2. světové války, se branné výchově dostává minimální pozornosti, jelikož veškeré soustředění společnosti se vztahuje na vytvoření nové republiky. Branná výchova po osvobození navazovala na brannou výchovu předválečnou, ve formě spolků a organizací. Od února 1948 byla příznivá situace pro brannou výchovu, díky třídním změnám, kterými Československo prošlo (Matička, 1979, s. 191).

Od roku 1950 postupně došlo k vytvoření nových zákonů pro brannou výchovu obyvatelstva. V listopadu 1951 byl vydán zákon č. 92/1951 Sb. „*O branné výchově*“. V roce 1952 došlo k pozměnění a byl vydán zákon č. 87/1952 Sb. „*O reorganizaci branné výchovy*“ a v roce 1973 byl vydán zákon č. 73/1973 Sb. „*O branné výchově*“. Díky těmto zákonům se branná výchova vrátila zpět do škol. Příprava občanů spočívala zejména v praktickém a teoretickém výcviku zaměstnanců závodů a ostatního obyvatelstva v ochraně před účinky zbraní hromadného ničení. Občané státu byli v této době velmi skeptičtí k veškerým aktivním ochranným přípravám, neboť byli přesvědčeni, že moderní technika by ve válečném konfliktu způsobila katastrofu, které by se nedalo bránit jinak než zase technikou. Proto se iniciativa funkcionářů a organizací míjela s účinkem a to hlavně v oblasti morální a politické. Nový přístup k branné výchově nastal po XIII. sjezdu KSČ v roce 1966, kdy do této doby měla branná výchova silné nedostatky ve spolupráci mezi občany a ozbrojenými silami (Matička, 1979, s. 191–192).

Komunisté chtěli formovat pozitivní postoje obyvatelstva k ochraně státu, vytvořili a schválili usnesení „*K hlavním směrům ideologické a výchovné činnosti strany a státu na úseku obrany socialistické vlasti*“ (Matička, 1979, s. 193). V tomto usnesení se pojednává o branné výchově jako o nedílné a jednoznačné součásti komunistické výchovy, týká se všech občanů a je nedělitelnou součástí budování a ochrany socialismu. V dalších letech, zejména pak v roce 1968 a 1969, byl vývoj zaměřen na rozvrat socialismu, bezpečnosti a armády. V těchto letech se podle KSČ projevila nedostatečně aktivní branná výchova minulých let zejména v oblasti třídního hodnocení mezinárodní situace, vztahů k ozbrojeným složkám státu i samotný vztah lidí k Sovětskému svazu. Po krizovém období se komunisté opět začali zabývat nutností branné výchovy obyvatelstva a vzniklo usnesení z 19. března 1971 „*O jednotném systému branné*

výchovy obyvatelstva ČSSR“, které poukazovalo na to, že jádrem branné výchovy musí být politická složka (Matička, 1979, s. 193–194).

Je tedy zřejmé, že se podstata branné výchovy od konce druhé světové války do roku 1970 nijak zvlášť neměnila. Branná výchova byla součástí komunistické strany a týkala se všeho obyvatelstva. Funkce branné výchovy byly vždy politické, ideologické a rozvíjené na obranu socialistického státu. Na tohle období navazuje branná výchova s novou kvalitou. Nová koncepce branné výchovy byla potvrzena v zákoně č. 73/1973 Sb. „*O branné výchově*“ z 27. června 1973, ve kterém se uvádí: „*Důležitým úkolem branné politiky strany a státu je na vyhraněně třídních a internacionálních základech prohloubit brannou výchovu a přípravu obyvatelstva, zvláště mládeže, posilovat jednotu armády a lidu tak, aby obrana naší socialistické vlasti se stala ctí a vlasteneckou povinností každého občana.*“ (Pavlík, 1981, s. 43).

Branná výchova byla třídní a společensko-historický jev. Podle usnesení ÚV KSČ z roku 1971 se uvádí, že je nutno brannou výchovu považovat za jednu z nejdůležitějších stránek ideologické a politické práce strany, společenských organizací a státních orgánů. Ve spojení branná výchova se odráží dva vztahy, a to vztah k výchově a vztah k obraně jak bylo zmíněno výše. Branná výchova tedy úzce souvisela s výchovou komunistickou, protože bez branné výchovy by byla ta komunistická neúplná. Spolupráce těchto dvou výchovných směrů zabezpečovala všestranný rozvoj osobnosti. Systém branné výchovy byl subsystemem komunistické výchovy a branného systému ČSSR. Branný systém ČSSR je „*souhrnem státních orgánů, společenských organizací, institucí a jejich činností, kterými se řídí a realizují přípravy na obranu státu, stejně jako souhrn zákonů, norem a pravidel, kterými jsou upraveny odpovědnosti, práva a povinnosti jednotlivých součástí systému obrany a vztahy mezi nimi*“ (Komínek, 1987, s. 4)

Úkoly komunistické výchovy spočívaly ve výchově k vědeckému světovému názoru, ve výchově k socialistickému vlastenectví, ve výchově k proletariátu, ve výchově k vědeckosti a ateismu, ve výchově k etice a estetice a ve výchově k tělesnému cvičení. Branná výchova do této doby byla sice izolovaným subjektem, ovšem nebyla úzce teoreticky ohraničená a realizovala se v komunistické výchově v rámci tělesné výchovy. Princip branné výchovy v komunistické výchově neurčoval podstatu branné výchovy, nýbrž vztahy ve výchovném procesu. Šlo o spojení komunistické výchovy s životem (Komínek, 1987, s. 4–5).

Branná výchova se promítala do komunistické výchovy v několika složkách:

a) Výchova k vědeckému světovému názoru:

V tomto vztahu je možnost zkoumat, jak poskytovala branná výchova ucelený soubor vědeckých názorů na společnost a přírodu, jak chápala podstatu lidského poznání a poskytovala možnost dialektického myšlení. Branná výchova tvořila ve vztahu k vědeckému názoru dvě funkce. První byla poznávací, která vyjadřovala postoj k společenství socialistických států a k socialistické vlasti samotné. Druhá byla regulativní a ta spočívala v tom, že člověk nabyde určitých poznatků a ty ho podmiňují k případné aktivní účasti na obranu socialismu.

b) Vědeckoateistická výchova:

Branná výchova zde hrála roli takovou, že bylo nutno rozrušit vztah k náboženství, protože náboženská ideologie mohla podmiňovat odvrácení od socialismu a přiklonit se třeba ke kosmopolitismu a nacionalismu.

c) Výchova k socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu:

Branná výchova se v této roli snažila formovat uvědomělého člověka, který by byl politicky angažovaný, měl vztah k vlasti a komunistické straně, měl vztah k socialistickým zemím a československému národu. Branná výchova aktivizovala pocit odpovědnosti občana.

d) Mravní výchova:

Branná výchova úzce souvisela s mravní výchovou. Usilovala o uvědomění si socialismu a připravenost občana na obranu socialistické země. Branná výchova ve smyslu mravního hlediska předkládala světový názor a komunistické ideály.

e) Estetická výchova:

Estetickou výchovou ve formě branné výchovy se rozuměl vliv na procítění a uvědomění si určitých uměleckých a kulturních děl. Estetika přispívala k rozvoji osobnosti ze všech hledisek. Branná výchova se tak projevovala prostřednictvím literárních děl, umění, filmem, fotografiemi, rozhlasem atp. Těmito prostředky šlo lépe přiblížit politiku KSČ a socialismu.

f) Pracovní výchova:

Souvisela s morálním a politickým formováním občana. Branná výchova ve formě pracovní výchovy ukazovala občanovi základní pracovní a občanské povinnosti. Vedla člověka k uvědomění si jeho profesionálního uplatnění.

g) Tělesná výchova:

Tělesná výchova ve formě branné výchovy měla stejné cíle jako tělesná výchova v oblasti vzdělávání a výchovy, ale obsahovala i specifické cíle zaměřené na brannost. Snažila se občana naučit zručnosti a návykům souvisejícím s možností podílení se občana na obraně státu (Komínek, 1987, s. 14–18).

Jak je zmíněno výše, branná výchova byla součástí komunistické výchovy a byla důležitá pro obranu socialistické vlasti. Branná výchova jako součást komunistické výchovy umožňovala začlenění branných potřeb do cílů, obsahů, forem a metod výchovy, promítla ji do složek komunistické výchovy a učinila ji součástí podstaty všech výchovných institucí, organizací a jiných orgánů.

Podle Komínka bylo potřeba brannou výchovu v době komunismu pochopit jako celek a komplexní proces. Cílem branné výchovy bylo „*dosáhnout, aby každý československý občan cítil vysokou odpovědnost za osud naší socialistické vlasti, aby byl neustále připraven postavit se na její obranu a obětavě bojovat za její svobodu a nezávislost, za vítězství komunismu*“. (Zákon č. 73/1973 Sb. o branné výchově, část první). Ze všeobecného cíle vycházely cíle specifické, jež byly konkretizované jednotlivými kategoriemi branné výchovy (Komínek, 1987, s. 8).

Branná výchova byla systémem tvořený prvky. To znamená, že musela mít jasně stanovený cíl, objekt, subjekt, obsah, prostředky a podmínky. Subjektem branné výchovy byla myšlena stranická struktura, státní, hospodářské a společenské orgány a instituce. Hlavním řídicím orgánem obrany státu byl ÚV KSČ. Komunistická strana stanovila objekt branné výchovy, kterým byla školní mládež, branci, zálohy a obyvatelstvo. Ve výchovném procesu to znamenalo, že objektem branné výchovy byla branná výchova žáků, učňů a studentů, příprava branců, branná příprava záloh a branná příprava obyvatelstva. Profil branně připravené osobnosti spočíval v morální a politické kvalitě, soustavě vědomostí a dovedností, v psychické odolnosti a tělesné zdatnosti, v specifických znalostech vyplývajících z předpokládaného zařazení a uplatnění při zabezpečení státu. Obsahem branné výchovy byl jednotný komplex, který se vztahoval na objekt branné výchovy a diferencoval se na složky branné výchovy.

a) Obsah morální a politický:

Vycházel z marxisticko-leninského učení. Tento branný aspekt vychovával žáky k socialistickému vlastenectví a proletářství. Obsah objasňoval hlavní problémy doby, podstatu boje mezi kapitalismem a socialismem a vztahu války a politiky. Hlavní myšlenkou tohoto obsahu bylo vychovávat k nenávisti k třídnímu nepříteli a na druhou

stranu vychovávat k obraně a budování socialismu. Využívali se tradice národního boje proti fašismu, bojových tradic KSČ a družby se Sovětskou armádou.

b) Obsah odborně-technický:

Týkal se vzdělávání příslušníků armády. Se stoupající modernizací, vědecko-technickou revolucí, mechanizací a automatizací se zvyšovaly nároky na osoby pracující se zbraněmi a výzbrojí. Proto tito pracovníci museli být vzděláváni. Hlavním cílem bylo, aby občané vlasti byli zruční v ovládnutí bojové techniky a zbraní, aby byli seznámeni se zbraněmi hromadného ničení a dokázali se chránit před jejich účinky, aby byli zdravotně připraveni a podobně.

c) Obsah tělovýchovný:

Musel přispět ke zvyšování fyzické zdatnosti. Tělesný rozvoj byl nevyhnutelnou součástí přípravy na ochranu státu.

d) Obsah psychologický:

Válka a použití zbraní hromadného ničení by vedlo k psychické vyčerpanosti obyvatel. Zodpovědnost, ať už jakákoli, by vedla k vysoké psychické zátěži. Jako součást branné výchovy byla proto psychologie nepostradatelná. Šlo hlavně o připravenost občanů mimo jiné i po duševní stránce. Psychickou odolnost šlo rozdělit na motivační a výkonnou. Motivační složka byla součástí morální stránky osobnosti. Šlo o přesvědčení člověka, proč a za co a bojuje. Člověk musel být přesvědčen, že to za co bojuje, je správné. Výkonná složka byla podmíněna motivační složkou. Šlo o realizaci svých schopností a učila člověka překonávat složité životní situace. Přípravovala člověka na zvládnutí překážek a umění si poradit i v situacích ohrožení života (Komínek, 1987, s. 9–11).

Prostředkem branné výchovy byly myšleny nástroje, které požíval subjekt k působení na objekt branné výchovy. Lze to říci i tak, že prostředkem branné výchovy byly nástroje, které používaly strany a organizace a tím působily na obyvatele či mládež. Prostředkem branné výchovy mohla být výchova či určitá norma. Prostředky normativní vyplývaly z jednotného postupu, které určovaly státní orgány a organizace. Výchovné prostředky měly zajistit vyšší úroveň brannosti. Prostředky, které poskytovaly branně-výchovný proces, šlo dělit na materiální a nemateriální. Materiální byly ty zařízení, kde se dostávalo branně-výchovného procesu didaktickými pomůckami a didaktickou technikou. Zatímco nemateriální byly vyučovací formy, metody branné výchovy, zásady atp.

Podmínky branné výchovy se dělily na makrosociální a mikrosociální. Kde v obou aspektech hrály roli vnější a vnitřní podmínky. To znamená, že v makrosociálním prostředí byl

vnější podmínkou charakter epochy, možná válka, možnost společnosti zabezpečit socialistický stát a vnitřní podmínka byla chápána jako konkrétní forma řešení branné výchovy, celková koncepce a úroveň připravenosti k boji. V mikrosociálním prostředí byla vnější podmínka prostředí, kde se branně-výchovný proces uskutečňoval. Vybavení, vztah obyvatelstva k branné výchově a vnitřní podmínky byly chápány jako zabezpečení výchovného procesu správnou didaktickou technikou, učebními pomůckami a kvalifikace pracovníků v branné výchově.

Lze tedy říci, že branná výchova byla součástí komunistické výchovy. V. I. Lenin⁸ mluvil o komunistické výchově jako o celku, který ideologicky působil prostřednictvím organizací, institucí a vychovatelů. Cílem bylo vytvořit u obyvatelstva sociální kvality, které prohlubovaly sociální vědomí a dokázal ovlivnit jejich každodenní jednání a chování. Komunistická výchova teda působila na člověka ve všech rovinách. (Komínek, 1987, s. 11–13). Branná výchova se vyskytovala na školách do roku 1989, po revoluci se přestala vyučovat.

2.4 Branná výchova od roku 1989 po současnost

Do roku 2003 se nijak branná výchova v České republice neprojevovala. V březnu 2003 se prvky branné výchovy do škol vrátily, ne jako samostatný předmět, ale jako součást jiných vzdělávacích předmětů. Šlo o začlenění tématu „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ do ŠVP. Tento pokyn vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (Konířová, 2006, s. 1).

8 Vladimir Iljič Lenin (1870-1924) byl komunistický, ruský politik a revolucionář a vůdce bolševické strany [http](http://) (Malá ilustrovaná encyklopedie, 1999, s. 560).

3 Branná výchova na školách

3.1 Pojetí, cíle, obsah

V mateřských školách se muselo s dětmi pracovat soustavně a cílevědomě, aby byly schopné včasného a plynulého provedení ochranných opatření. Děti procvičovaly nasazování masek, odchod do krytů a přípravy k evakuaci. Učitelé v dětech rozvíjeli pozitivní vztah k institucím a osobám zajišťující ochranu a obranu státu.

Na základních školách se poskytovalo žákům branné vzdělání. Cílem branné výchovy ve škole bylo připravit žáky na převzetí branné povinnosti občana státu. První stupeň ZŠ měl podle tehdejší terminologie rozvíjet lásku k vlasti a směřovat žáky k obraně státu. Cíle byly dosahovány pomocí vyučovacích předmětů, zájmovou činností a branným cvičením. Druhý stupeň ZŠ vedl žáky k přípravě na obranu státu. Učitelé se snažili v žácích vybudovat touhu po tvořivosti a vzdělání, dovednostech, sebeobraně a poskytnutí pomoci druhým. Pro druhý stupeň ZŠ byl typický samostatný předmět branná výchova. Velký význam mělo pro rozvíjení osobnosti žáka styk s vojáky a zasloužilými bojovníky.

Střední a odborné školy navazovaly ve výuce na školy základní. Cílem bylo upevňovat vztah k ochraně a obraně státu. U chlapců měla branná výchova spíše funkci předvojenské přípravy a dívky připravovala pro zdravotnickou pomoc. Časová dotace branné výchovy byla 1 hodina za týden a branná příprava byla součástí nepovinných předmětů. Střední školy pořádaly branná cvičení a branné kurzy, které probíhaly jednou za dobu studia a měly prohlubovat branné vědomosti (Cháb, 1986, s. 30–134).

3.2 30. léta 20. století

Branná výchova se označovala jako předvojenská výchova. To znamená, že byla především následně branností. V osnovách byla řazena do oblasti tělesné výchovy a občanské nauky a výchovy. V hodinách občanské výchovy byli žáci s problematikou seznámeni teoreticky a v hodinách tělesné výchovy pak prakticky. Teorií byly myšleny informace o vzniku armády, seznámení s hodnotami vojáků apod. Praktická část pak zahrnovala aktivní účast žáků v přírodě.

Samozřejmě se branná výchova projevovala i v ostatních předmětech. V českém jazyce se například mimo čítankové texty četly texty vlastenecké a vojenské. V matematice žáci počítali náklady vojska a měření vzdáleností. V hodinách zeměpisu šlo hlavně o orientaci v terénu. Žáci se učili čtení z mapy, hranice, vzdálenosti, průmyslová střediska a práci s kompasem. V přírodopise se učila první pomoc, péče o zdraví, ale i účelné využití zvířat. Mezi praktické

činnosti se řadily ruční práce a kreslení, kde žáci malovali značky, plány a učili se vyrobit praktické věci (například nosítka a praporky k signalizaci). Velmi zajímavý předmět byl přírodopis, kde byly žákům podány informace o výbušných látkách, střelivu, otravných plynech a ochraně proti nim. Učitelé museli být zodpovědní za předání informací žákům a za vážnost branné výchovy. Žák musel být přesvědčen o účelnosti a významu branné výchovy. Často se žákům předkládali vzory, a to ve smyslu hrdinů a odstrašujících případů. Souviselo to zejména s výukou mravní výchovy (Mervart, 1936, s. 12–68).

Praktická cvičení, která se učila v terénu:

1) Pořadová vojenská cvičení

V tomto případě žáci dostávali pokyny od vyučujícího, jak se mají seřadit, zastoupit, otočit apod.

2) Orientace v přírodě

Na prvním stupni se učila při vycházce orientace s pomocí okolních budov. Žáci si měli všimnout okolních staveb a ukazovat rukou kudy chodí domů a kudy do školy. Dále se žáci učili východ a západ slunce a od toho odvíjející se světové strany. Od světových stran pak děti určovali městské části, budovy, parky apod. U starších žáků, tzn. na druhém stupni, šlo určit stanoviště a žáci pak zakreslovali na papír, co na jaké světové straně viděli. Jednou byla vycházka na sever, potom na jih, až se žákům spojilo celé okolí školy. Na střední škole se orientace v terénu probírala mnohem důkladněji. Během vycházek bylo nutné žáky naučit, jak poznají sever bez kompasu. To znamená, že stromy, osaměle stojící skály bývají na severní straně porostlé mechem a lišejníky, že židovské hroby bývají obráceny hlavami k západu, nebo že se dá orientovat podle slunečních hodin. Šlo o to žákům sdělit, jak spolupracovat s přírodou, a že jim terén může pomoci. Samozřejmě se učila i orientace pomocí kompasu a hvězd.

3) Orientace na mapě

Žáci museli být poučeni o důležitosti map. Seznámili se s tím, kdy a jak mapu použít. Dozvěděli se rozdělení map, jako školní, turistické, generální či plastické. A jak se v mapě orientovat. Žáci se učili číst mapy pomocí povrchu a členitosti půdy, vodstva, spojovacích prostředků, mapové značky a měřítko.

4) Čtení mapy

Dalším krokem pro úspěšnou připravenost k boji bylo porozumění mapě a čtení z ní. V takovém případě se používala mapa okolí, regionu, okresu, kdy žákům bylo zadáno stanoviště, které mají na mapě najít a určit jeho polohu, vrstevnici, směr, světovou stranu, nejbližší stanoviště atd. Učitel po kontrole stanovené trasy nebo stanoviště musel

mapu překontrolovat a případné chyby vyřešit. Žáci vyrazili do terénu a v této fázi výuky se používaly busoly pro výuku směru cesty před sebou. Často se vyučovalo i v noci a to noční orientace v terénu, která byla těžší.

5) Panoramatický náčrt

Během výuky branné výchovy se žáci museli naučit náčrt ze strany pozorovatele pozorovaného terénu. Základem bylo použít co nejméně čar a přiblížit terén všem ostatním pozorovatelům pro rychlou orientaci.

Teorie branné výchovy se učila ve výchovných týdnech a součástí bylo zvolení vhodného hesla pro nastávající týden. Na zajímavá výročí byli zváni do hodin důstojníci a legionáři, aby poskytli žákům lepší a autentické informace (Mervart, 1936, s. 57–80).

Mezi účinné metody branné výchovy patřila samospráva. Tím, že žáci něco organizovali, stávali se veliteli a nabíraly zkušenosti. Mezi samosprávu šlo zařadit kroužky, besídky, nástěnky, hesla a další veřejná vystupování. Pro žakovskou akademii si žáci mohli napsat proslov v hodině občanské výchovy, dívky mohly předvádět rytmická cvičení a všichni žáci mohli zazpívat státní hymnu. To všechno bylo považováno za metodu a prostředek kolektivní branné výchovy.

Tělesná výchova, jako praktický předmět, byla součástí branné výchovy. Atletika, gymnastika, sportovní hry aj. měli pomoci dospívajícímu člověku se správně vyvíjet. Pro dobrou tělesnou výchovu byla nutná lékařská prohlídka. Proto, aby byl žák připraven po tělesné stránce, musel být zdravý a lékařsky ošetřený. Součástí tělesné výchovy byly tedy hlavně pochodové cvičení, cvičení v terénu a hry.

Velkou součástí branné výchovy byla rodina. Hlavní myšlenkou bylo, to, že čím vyšší přírůstek obyvatelstva, tím vyšší počet branců a lepší tělesný stav. K tomu, aby se národ nezmenšil a byl držen na svém počtu bylo potřebné, aby každá rodina měla 3 děti. Rodiče nesměli vštěpovat svým synům nechuť k vojenství a armádě, museli vychovávat děti ke kázní. Rodiče měli své děti učit přesnosti, vytrvalosti, iniciativnosti a statečností. Lze tedy říci, že vedle školní branné výchovy bylo nutné děti vychovávat hlavně doma (Dolenský, 1937, s. 18).

Ve výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 10. března 1938 se píše, že na nižším stupni měšťanských škol se žáci musí naučit znalosti poplachových signálů, rozptyl žactva a rychlé vyprázdnění třídy. Na středním stupni se žáci musí naučit bezpečnost při cestách, dopravní značky, základní poznatky o československé armádě.

Branná výchova se tedy zařazovala do ostatních předmětů a provázela každou městskou školu. Od 14 roku věku se v hodinách tělesné výchovy a některými žáky konalo poplachové cvičení, a od 17 let pak navazoval výcvik se zbraní (Osnoy branné výchovy, 1938, s. 2).

Každá škola měla povinnost zpracovat plán školní protiletcecké ochrany, který se měl přizpůsobovat a korespondovat s plánem civilní protiletcecké obrany. Plán měl vypracovat ředitel školy a schvalovala ho pedagogická rada.

Během historického vývoje branné výchovy se měnil historický vývoj škol a pedagogických zařízení. To znamená, že od roku 1922 do roku 1948 byla obecná a měšťanská škola tvořena 8 třídami a od roku 1948 se povinná školní docházka zvýšila na 9 let (Krákora, 2010, s. 9).

3.2.1 Nižší stupeň ZŠ

Na nižším stupni vzdělání na obecných školách, což znamená 1. a 2. ročník 1. stupně ZŠ v současnosti, se branná výchova nevyučovala samostatně. Děti se měli naučit pozorovat svoje okolí a vytvořit si správné morální a pracovní návyky. Děti byly učeny lásce k republice a k prezidentovi. Tělesná výchova spočívala v pochodování při rytmickém doprovodu (Osnovy branné výchovy, 1938, s. 2, 5).

V 1. ročníku se žáci v prvouce věnovali tématům vztahujícím se k měsícům v roce. V září se učili např. poznávání poplachových signálů školy, rychlému a spořádanému opuštění třídy a školy. V říjnu se zabývali výročím 28. října a výzdobou třídy. V listopadu pak svátkem zesnulých a v prosinci vánočním stromem republiky. Leden znamenal měsíc poslušnosti. V únoru se učili bezpečnosti doma a nasazení masky. V březnu se učilo o prezidentu osvoboditeli, v dubnu o odvozech vojáků, v květnu žáci chodili na výlet a učili se, co je nutné si vzít s sebou na cesty a v červnu pak, jak žáci zlepšit své zdraví o prázdninách. V navazujícím 2. ročníku byly osnovy branné výchovy podobné, s tím, že se dětem dostávalo více informací (Podrobné učební osnovy a rozvrhy učiva branné výchovy, 1939).

3.2.2 Střední stupeň ZŠ

Na středním stupni měšťanských škol, což znamená 3. 4. a 5. ročník 1. stupně ZŠ v současnosti, se žáci učili o bezpečnosti doma, na cestách a ve škole. Žáci uměli dopravní a jiné značky. Učilo se o československé armádě, o hrdinech tehdejší doby a o T.G. Masarykovi. Žáci uměli řád školy, poplachový řád a jak se zachovat při náletu. Tělesná výchova probíhala v podobě jednoduchých všestranných cviků, cviků pohotovosti, cviků ohebnosti apod. Dále bylo součástí tělesné výchovy vytrvalý běh, běh přes překážky, pochody, házení, plavání, skoky do vody a skoky do výšky. Jednou za měsíc byla povinná dvouhodinová vycházka se všemi aspekty branné výchovy (Osnovy branné výchovy, 1938, s. 3, 5).

Branná výchova se prokazovala v předmětech občanská nauka, vlastivěda, dívčí ruční práce a domácí nauky, tělesná výchova, kreslení, matematika a ruční práce výchovné. V občanské nauce se žáci učili např. o armádě, lékárníčkách, bezpečnosti doma, statečnosti či o odvodech. Ve vlastivědě např. o státních znacích, o úsporách, otužování, o prezidentovi a orientaci v okolí obce. Předmět dívčí ruční práce a domácí nauky zastupoval výuku o šetření potravinami, návod jak si vyčistit zub bez kartáčku a pasty, jak využít odpad v domácnosti nebo nevybíravost v jídle. Ruční práce výchovné učily žáky modelování, praní plavek, punčoch a kapesníků nebo jak vyrobit nouzová nosítka. V matematice se žáci učili o příjmech a výdajích červeného kříže a v kreslení vytvářeli žáci plány školy, turistické a motoristické značky a znaky letadel (Podrobné učebné osnovy a rozvrhy učiva branné výchovy, 1939).

3.2.3 Vyšší stupeň ZŠ

Na vyšším stupni měšťanských škol se ve vyučovacím jazyce dbalo na výběr četby s mravními vzory, z oborů práce, z československých dějin a z bojů za československý stát. Ve slohu se pak žáci zaměřovali na vlastní zážitky a pozorování. Ve vlastivědě se učila orientace v terénu podle dopravních, orientačních či turistických značek. Žáci se učili orientaci podle kompasu a pozorovali obec se zřetelem k civilní protiletectvé ochraně. V hodinách dějepisu se žáci učili o českých a světových dějinách a o československých legiích. Důležitým předmětem bylo kreslení, kdy se žáci učili kreslit mapy v podobě náčrtů. Hudební výchova sloužila hlavně k zpěvu vlasteneckých písní. Tělesná výchova byla velmi důležitým předmětem. Učila se pořadová a pochodová cvičení a navazovalo se ve výuce na střední stupeň. Jednou za měsíc byla povinná čtyřhodinová procházka ve volné přírodě, kde se prohlubovala branná tělesná a mravní příprava. Celý školní rok žáci cvičili venku. Velmi často se využívali v tělesné výchově hry, které se rozlišovali na hybné a polní.

V 6. ročníku se žáci učili základy organizace civilní protiletectvé obrany v obci a jak reagovat při evakuaci. V zeměpisu pak poznávali a vyměřovali terén. V přírodopise se vyučovalo meteorologické zpravodajství a jeho význam ve válce.

V 7. ročníku se žáci učili o československé armádě a zbraních a jejich významu při obraně. V zeměpisu pracovali se speciálními mapami a kompasem. V přírodopise se učila Morseova abeceda, světelná a zvuková signalizace a vše o třaskavinách.

V 8. ročníku se vyskytla branná výchova jako samostatný předmět. Žáci si prošli výcvikem v používání speciální mapy a kompasu. Učili se o významu letectví, o přenášení nemocí, o možnostech bakteriové války a vše o chemických zbraních.

Jednoroční učební kurs při měšťanských školách, který byl pro dívky i chlapce vyššího stupně nad 14 let a jeho uplatnění spočívalo při náhlých poplachových cvičeních a různých jiných situacích. (Osnovy branné výchovy, 1938, s. 3–7).

3.3 50. léta 20. století

První až pátý ročník se nazýval školou národní a tvořil první stupeň. Druhý stupeň (šestý až devátý ročník) byl čtyřletá škola střední. V roce 1953 se změnila povinná školní docházka z 9 let na 8 let a v roce 1955 zase zpět na 9 let. Střední škola byla od roku 1968 prodloužena na 4 roky (Horák, 2001, s. 75).

3.3.1 Druhý stupeň ZŠ

Složky branné výchovy se dělily na taktickou přípravu, střeleckou přípravu, řády československé branné moci, branný zeměpis, spojovací přípravy, zdravotnická příprava a CO. Chlapci měli větší dotace hodin na střeleckou přípravu a dívky na zdravotnickou přípravu a CO.

V 6. ročníku se taktická příprava konala zásadně v terénu. Chlapci i dívky se učili přiskoky a plížení, využití terénu jednotlivcem, maskování. Následně pokračovali ve výuce jen chlapci, kteří se zdokonalovali ve využívání skrytých cest a v bojovém chování jednotlivce. Úkolem střelecké přípravy bylo seznámit žáky se složením sportovní vzduchovky, naučit se s ní bezpečně zacházet a ošetřovat ji. Střelby se vyučovaly v blízkosti školy na střelnici. Chlapci byli dotováni 10 hodinami ročně, zatímco dívky jen 6 hodinami. Žáci se naučili konstrukci zbraně, učili se mířit, polohu vleže k palbě, střelbu na vzdálenost 10m ve stoje i vleže s oporou apod.

V dalších ročnících docházelo ke zdokonalování střelby za různých situací a na různé terče. Ve složce řády čs. branné moci bylo úkolem žáky seznámit se základními články řádu vnitřní služby a kázeňského řádu čs. branné moci. Žáci se naučili vojenské hodnosti, pozdravy a pocty. V branném zeměpisu se vyučovalo základům orientace podle mapy a buzoly a kreslení situačních náčrtů. Žáci se naučili orientovat v mapách, měřítko, obsahy map a značky zakreslené v mapách. Během spojovací přípravy se žáci učili základní vědomosti o stavbě telefonních vedení. Dívky měly dotaci 6 hodin ročně, zatímco chlapci jen 2 hodiny. Žáci byli informováni o materiálu pro stavbu telefonního vedení, o nejčastějších poruchách vedení a zapojovali telefonní přístroje k vedení. Od 6. do 9. ročníku byla osnova spojovací přípravy jednotná. Příprava pro zdravotnickou službu a CO poskytovala žákům základní poznatky o první pomoci, epidemiologii, dovednostech z hygieny a také je seznámila se zdravotní službou.

Žáci se naučili správné osobní hygieně, hygienu prostředí, hygienu potravin, informace o nakažlivých chorobách, jaká je ochrana před nimi a jak zabránit infekci apod.

V 7. ročníku se v taktické přípravě vyučovalo předávání zpráv řetězem, hlasem, štafetou, pohyb družstva v daném směru aj. Během branného zeměpisu se učilo znázornění terénu a příprava pochodu podle mapy. Ve zdravotně si žáci vyzkoušeli první pomoc a ošetření ran, druhy poranění a druhy obvazů.

V 8. ročníku se chlapci i dívky učili skrytý postup družstva terénem a střetnutí s nepřítelem. V branném zeměpisu se zdokonalovali v orientaci v terénu, práci s buzolou a v zdravotní přípravě šlo o první pomoc při nehodách a úrazech.

V posledním ročníku ZŠ se vyučoval výcvik spojky a pochodové zajištění čelního družstva. V branném zeměpisu se žáci naučili zvětšování úseku mapy pomocí sítě a kreslení jednoduchého topografického náčrtu. Ve zdravotnické přípravě se vyučovala organizace zdravotních a protipožárních pohotovostních útvarů, otravné látky a jejich účinky, ošetření postižených otravnými látkami apod (Učební osnovy branné výchovy, 1952, s. 19–78).

3.3.2 Střední školy a gymnázia

Střední škola navazovala na výuku základní školy. To znamená, že branná výchova obsahovala taktickou přípravu, střeleckou přípravu, pořadovou přípravu, která se učila jen na 3 stupni vzdělání, řády čs. branné moci, branný zeměpis, spojovací přípravu a zdravotnickou přípravu stejně jako složky branné výchovy na základní škole.

V 1. ročníku si žáci v taktické přípravě vyzkoušeli průzkumnou hlídku, pohyb terénem a střetnutí hlídky s nepřítelem. V střelecké přípravě se žáci učili střílet z armádní vzduchovky, naučili se základy správného míření, konstrukci zbraně, výstřel vleže a ve stoje. Dále se seznamovali s granáty, vojenskými puškami apod. Střelecká průprava byla po celou dobu studia, tj. po 3 či 4 roky stejná, šlo o zdokonalování střelby za různých situací na různé terče a vzdálenosti. Dívky měly o třetinu menší dotaci na střeleckou přípravu než chlapci. Další složkou bylo pořadové cvičení, které se týkalo pouze chlapců. Učili se nástupové tvary družstva, pochodové tvary družstva, hlášení atp. V řádech čsl. branné moci se žáci učili o povinnostech vojáka, a obecné ustanovení jako kázeňský řád a cvičební řád. V branném zeměpisu žáci zvětšovali úseky map, četli z mapy a popisovali mapy. Spojovací příprava zůstala speciálním oborem o telefonním vedení a o správném telefonním výcviku. Chlapci měli o třetinu méně hodin než dívky. Chlapci se naučili telefonní vedení zapojovat a opravovat, zatímco dívky se učili komunikaci, telefonicky komunikovat apod. Zdravotní příprava dívek

obsahovala teorii o hygieně a epidemiologii, hygieně tělesných cvičení, hygieně táboření či epidemii přenášené zvířaty.

V 2. ročníku se během taktické přípravy chlapci učili výcviku pozorovatele a v pořadovém cvičení nástupové tvary, vzdání pocty veliteli a přechody formací. V řádu čs. branné moci se žáci dozvěděli o trestech za porušení kázně a odměnách udělovaných mužstvům a důstojníkům. Branný zeměpis pak obsahoval praktický výcvik o určování výšky odhadem a zdravotnická průprava se ve 2. ročníku zabývala druhy ran, poskytnutí první pomoci a hasičským výcvikem.

Ve 3. ročníku se osnovy branné výchovy zaplnily teorií a praxí o rozčlenění družstev, o družstvech a četách v boji, nácvikem pořadového kroku, obraty za pohybu a o řádech vnitřní služby. V branném zeměpisu se žáci učili sestavení plánu pochodu a ve zdravotnické přípravě o otravných látkách a jejich účincích. V posledním ročníku střední školy nebo gymnázia se prakticky zkoušely útoky družstev, zdolání útoku, přeměny družstev, nové nástupové tvary, zdravotní ošetření, panoramatické náčrty a organizace zdravotní služby (Učební osnovy branné výchovy, 1952, s. 65–105.)

3.4 70. léta a 80. léta 20 století

Od roku 1976 se změnil první stupeň. To znamená, že trval od 1. do 4. ročníku. Tím pádem povinná školní docházka trvala 8 let až do roku 1990⁹.

Od roku 1973 se branná výchova vztahuje i na mateřské školy.

3.4.1 Mateřská škola

Cílem socialistické branné výchovy bylo děti psychicky a fyzicky připravit na případné období napadení státu. Předškolní děti nejsou schopny rozpoznat nebezpečí nebo pochopit plánované opatření, proto bylo cílem předškolní výuky spíše vedení dětí k všestrannému rozvoji, tzn., aby děti byly vytrvalé a trpělivé, aby se uměly ovládat, aby uměly překonávat překážky v chůzi, skoku či běhu a měly pozitivní vztah k československému státu. Vyučovací formy branné výchovy byly vycházky, průpravy, hry a tzv. branné chvílky. Branné vycházky se prováděly dvakrát ročně, z toho jednou v zimě. Jejich cílem bylo zvyšovat tělesnou a duševní odolnost dětí. Děti se procházely asi s půlkilogramovou zátěží (svačina, ochranná maska) a poznávaly prostředky a objekty na ochranu a obranu společnosti. Procházky byly mířeny vedle letiště, kasáren, požární zbrojnice apod.

9 (MORKES, František. Proměny povinné školní docházky. [online]. 2010, č. 33 [cit. 2014-06-21]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5492>).

Branná průprava měla děti dostat do situace ohrožení zdraví a ohrožení života. Průpravy probíhaly ve skupinách. Využívalo se materiálů určených pro zabezpečení objektové ochrany, civilní obrany (ochranné masky), speciálních hraček (stuhly s posuvnými sponami, škrabošky, gumy aj.). Branná průprava byla organizována dvakrát ročně, ale byla součástí i školních výletů, zájezdů a soutěží. Branné hry se konaly jednou měsíčně a byly tematicky zaměřené. Hrami se rozvíjely dovednosti, poznávání a mravní stránka lidské osobnosti. Branné chvíle se promítaly do výchovy, tzn. v tělesné výchově se vyučovaly zdravotní cviky, chůze či běh, rozumová výchova byla vyučována formou besed a vyprávění. pracovní výchově se děti učily pozitivnímu vztahu k práci a estetická výchova měla rozvíjet branné cítění (literární, hudební a výtvarné) (Friml, 1986, s. 95–97).

3.4.2 Základní školy

Cílem branné výchovy 1. a 2. stupně základní školy bylo připravovat žáky čili občany na plnění úkolů v případě ohrožení sebe a ostatních. Na základní škole nebylo potřeba rozlišovat branné úkoly podle pohlaví, ale spíše podle fyzické zdatnosti a věku. Žáci 1. stupně si osvojovali některé branné dovednosti a poznatky. Hlavním cílem této skupiny bylo rozvíjet lásku k socialismu, a aby se žáci dokázali chránit před ohrožením na životě a před účinky zbraní hromadného ničení. U žáků 2. stupně šlo o pochopení významu slova branné. Hlavním cílem u dětí středního školního věku bylo utvářet vztah k ochraně socialistické vlasti, vytvářet psychickou a fyzickou odolnost, samostatnost, kolektivismus, vytrvalost, vytvářet u dětí zájem o vojenskou a politickou problematiku či poskytovat žákům základní branné dovednosti a vědomosti.

Branná výchova nebyla v učebním plánu základní školy zařazena jako samostatný vyučovací předmět. Proto byla uplatňována v jiných vyučovacích předmětech, formou branného cvičení školy, branných kurzů, výletů, exkurzí, branné činnosti a oslav výročí (Čapák, 1986, s. 12).

Učivo branné výchovy bylo tvořeno čtyřmi tematickými celky.

- 1) Branně tematická politika
- 2) Ochrana proti škodlivým látkám
- 3) Zdravotnický výcvik
- 4) Základy topografie

1. 1. – 4./5. ročník ZŠ

Branná výchova je uplatňována v prvouce, vlastivědě, přírodovědě, v českém jazyce a v pracovních činnostech. Cílem branného cvičení bylo to, že se žáci dokázali prokázat, že se pod vedením svých učitelů ochrání před účinky nepřátelského napadení. Branná cvičení se konaly každý rok a nesly vždy ideový námět, který vedl žáky ke kolektivismu, ukázněnosti a rozvoji socialistického smýšlení. U dětí na prvním stupni šlo v branné výchově zejména o utváření citových vztahů k státu a o znalost sebeobranu (Čapák, 1986, s. 9–17).

2. 6. – 8./9. ročník ZŠ

Hned v úvodu bylo nutné žáky seznámit s novým předmětem, jeho cíli a metodami. V 2. a 3. hodině se žáci seznámí s pojmem obrana socialistické vlasti, s vlasteneckým úkolem občana. V této hodině jde o posílení vlastenectví. V dalších hodinách se použije tematický celek ochrana proti škodlivým látkám. V prvních dvou hodinách žáci získávají základní informace o typech požárů, o používání a práce s hořlavinami a jak se mají chovat v případě požáru. V dalších hodinách je cílem dovednost žáků při hašení požáru, a informace o prostředcích a způsobech hašení. Během zdravotnického výcviku se žáci v první vyučovací hodině naučí, jak se rozlišují nehody, o prevenci nehod a úrazech. V další vyučovací hodině pak nebezpečí ztráty krve, jak zastavit krvácení a informace o typech obvazů. V 3. a 4. vyučovací hodině pak praktický výcvik dýchání z úst do úst a teorii a poruchách a zastavení dýchání. V dalších dvou hodinách se žáci učí ošetřit rány a základní obvazovou techniku. Posledním tematickým celkem jsou základy topografie. První čtyři vyučovací hodiny jsou věnovány čtení z map, měření vzdáleností na mapě a pochodu podle mapy (Horvát, 1973, s. 10–55).

V 7. ročníku se v prvním tematickém celku žáci seznámí s úkoly ozbrojených sil ČSSR. Měli by mít úctu k tradicím a činnostem československé armády a toto téma by mělo naučit žáky kladně přistupovat k branné výchově. V ochraně před škodlivými látkami by se žáci měli naučit rozlišovat zápalné a těkavé bojové látky a měli by umět poskytnout první pomoc při zasažení osoby zápalnou látkou. V dalších hodinách žáci projdou výcvikem používání ochranných masek a dozví se teoretické informace o ochranných maskách. V páté a šesté hodině je cílem výuky rozšířit informace o otravných látkách, které jsou schopny napadnout celý organismus a dovednosti k ochraně povrchu těla proti zpuchýřujícím látkám. Součástí zdravotnického výcviku je v první hodině téma poranění kloubů, kostí a znehybnění. V dalších hodinách se žákům dostanou informace o přenosných chorobách a jejich prevenci, o dezinfekcích, ochraně potravin a ochraně proti napadení bojovými biologickými prostředky. Základům topografie jsou věnovány čtyři vyučovací hodiny. Cílem je dovednost orientovat se v terénu (Horvát, 1974, s. 15–76).

V 8. ročníku se branně politické tématicce věnují dvě vyučovací hodiny, kdy se žáci seznámí s existencí imperialismu a posilují přesvědčení o nutnosti spojení socialistických zemí. V tematickém celku ochrana proti škodlivým látkám je cílem podat žákům nezbytné informace o otravných látkách a poskytnout jim přehled o jejich fyziologických účincích. V druhé hodině by se měli žáci zabývat ohrožením a zamořením ovzduší, terénu a vody, získat informace o ochraně potravin a vody. V dalších hodinách seznámit žáky s chováním v kolektivu, vzájemné pomoci a kolektivní ochraně. Dále jsou žáci seznámeni s úkrytovými prostory a životem v úkrytu. Mezi zdravotnický výcvik jsou zařazena témata jako poškození těla vysokými teplotami, poleptání, první pomoc a poranění hlavy. Témata provází praktické dovednosti. U základů topografie jsou dvě hodiny věnovány zhotovení náčrtu a jeho možnému použití (Horvát, 1973, s. 8–15)

V 9. ročníku se žáci v první fázi branně politické tematiky naučí objasnit rozdíly mezi válkami vedenými konvenčními prostředky a válkami vedenými jadernými zbraněmi. Jde o seznámení žáka s riziky a upevnit v žákovi vědomí o ochraně státu. V tematickém celku ochrana proti škodlivým látkám žáka učí využití jaderné energie k válečným účelům. Podává informace o jaderném výbuchu a ochraně proti němu. Dále seznamuje žáky s radiací, radioaktivním mořením, ochranou, dezaktivací speciální očištěnou, zbraněmi hromadného ničení a likvidací následků chemického napadení. Během zdravotnického výcviku se žáci naučí historický vznik Červeného kříže. V dalších hodinách základní vědomosti o hlavních zásadách odsunu raněných a nemocných. Prakticky se naučí zastavit krvácení, ošetření ran, znehybnění kloubů a kostí (Horvát, 1973, s. 12–75).

3.4.3 Střední školy

Branná výchova byla samostatným vyučovacím předmětem. Většinou byla dotována jednou hodinou týdně. Branná výchova na středních školách navazovala na dřívější poznatky ze základní školy. Muži byly připravováni na vojenskou přípravu a ženy na zdravotnice a role žen v domácnosti. Samostatný předmět branná výchova byla charakterizována jako předmět výchovný, formativní, víceborový, integrující a prakticko-aplikační. Jeho funkce byly informativní, vzdělávací, rozšiřující a doplňující. Studenti se zabývali branně politickou částí, kde byli seznámeni s filosofickými otázkami války a míru. V branně odborné části branné výchovy se studenti učili ochranu proti zbraním hromadného ničení a činnosti, které chrání zdraví a život. Během zdravotnického výcviku, který byl součástí branné výchovy na všech středních školách, se studenti seznámili s poskytováním první pomoci a dívky na zdravotních středních školách se učily poskytování zdravotnické pomoci mnohem důkladněji. V části

orientace v terénu se studenti naučili pracovat s mapou a zdokonalovala se orientace v terénu. V části základů střelby se vyučovalo teorii o střelných zbraních a prakticky se zbraně používaly. Na pedagogických školách plnila branná výchova dvojí funkci. To znamená, že vzdělávala samotné studenty pedagogických škol a ti se učili metodiku branné výchovy pro případné vzdělávání v mateřských školách. Během středoškolského studia studenti absolvovali branné cvičení, branné kurzy a výcvik branců. Cílem branných cvičení bylo využití všech dosavadních vědomostí v praxi a osvojení si dovedností. Branných cvičení bylo pět či šest za celý průběh středoškolského studia a jednotlivě na sebe navazovaly. Průběh cvičení se konal vždy v okolí školy a museli se jej účastnit všichni žáci i učitelé. Cílem branných kurzů bylo upevnění a prohloubení vědomostí a dovedností. Úkolem kurzů bylo systematizovat politické vědomosti, základní dovednosti a návyky. Obsahem kurzů byl např. branně politická příprava, odborně tematický výcvik, komplexní zaměstnání nebo organizace částí dne. Dotace kurzu byla pro všechny typy středních škol stejná, měnilo se jen plánování provedení. Výchova branců se týkala jen chlapců a měla je připravit na základní vojenskou službu. Hlavním úkolem výcviku bylo osvojení návyků ve velení, zvládání základních předpisů a řádů, zvládání vojenského vystupování a pořadové přípravy (Čapák, 1986, s. 28–38).

3.4.4 Vysoká škola

Branná výchova se týkala všech studentů, ale byla diferenciována dle jednotlivých oborů. To znamená, že se dotace přednášek a seminářů lišila. Branná výchova se vyučovala u všech oborů stejně, ovšem výjimku představovaly obory učitelství, lékařství a farmacie (Čapák, 1986, s. 39–40).

3.4 Zájmová činnost

Zájmová branná činnost se organizovala pomocí branných akcí a soutěží, byla důležitou součástí branné výchovy. Nebyla doplňkem branné výchovy, protože přinášela vlastní výsledky. V zákoně č. 73/1973 Sb. „*O branné výchově*“ se o cíli zájmové branné činnosti píše, že umožňuje širokému okruhu obyvatel, aby realizací svých schopností, dovedností a zálib přispěli k obraně vlasti. Zájmová branná činnost byla typická pro období socialismu. Branné akce byly nejjednodušší v organizaci, jelikož byly jednorázové. Většinou šlo o besedy, výroční slavnosti, festivaly a ukázky bojové techniky. Branné soutěže musely být více propracované, protože měly výchovně působit na žáka. Šlo o branně sportovní soutěže nebo závody branné všestrannosti. V neposlední řadě mezi brannou činnost patřily kolektivy, což byly střelecké kroužky, zdravotnické družiny nebo oddíly mladých obránců vlasti, kteří pro svou

organizovanost byli náročnější. Na základě metod, forem a cílů je možné stanovit pět základních branných činností.

1. Branné činnosti naučné – vzdělávací. Poskytují branné vědomosti.
2. Branné činnosti zdokonalovací – výcvikové. Poskytují branné dovednosti.
3. Branné činnosti hravé – zábavné. Poskytují brannou zábavu bojovými hrami.
4. Branné činnosti zápolivé – soutěživé. Poskytují bojovnost a soupeřivost.
5. Branné činnosti tvořivé – pracovní. Poskytují motorickou činnost.

Brannou činností se zabývaly školy, při školních výletech, výcvikových kurzech, brigádách, soutěžích apod. Dále společenské organizace jako Pionýrská organizace nebo Československý červený kříž a zařízení veřejné výchovné péče jako Domy mládeže a pionýrů, ozbrojené složky jako pohraniční stráž, Veřejná bezpečnost, Sbor národní bezpečnosti apod. (Černoch, 1980, s. 125–200).

4 Shrnutí branné výchovy od roku 1918

Do vzniku 1. Československé republiky převládal ve společnosti názor, že ke zvýšení vojenského výcviku obyvatel mohlo přispívat hlavně zvýšení vyučovacích hodin tělesné výchovy, která zvyšovala zdatnost žáků. Proto byla do školních osnov zavedena tělesná výchova. To ovšem nestačilo pro obranu a ochranu státu a obyvatel. Změnu přinesl rok 1918. V nově vzniklé republice byla branná výchova svěřena do rukou různých tělovýchovných organizací, které působili na žáky jak v přípravě tělesné, tak ideologické a technické. Branná výchova byla tedy v této době nepovinná a stát neměl potřebu to měnit, jelikož nebyl přímo ohrožen. Změna přišla v roce 1926, kdy byl zpracován návrh zákona o branné výchově, který přinesl formu povinné předvojenské výchovy ve výcvikových střediscích. Prozatím se branná výchova nevyučovala ve školách, jelikož se komunistická strana obávala zneužití dovedností a vědomostí společností. Vše se změnilo s nástupem Adolfa Hitlera k moci. Rok 1934 přinesl upravení osnov vyučovacích předmětů a branná výchova byla vložena jako prvek do běžných školních předmětů. Vylepšení branné výchovy ve školách trvalo do roku 1939. Po vytvoření protektorátu Čechy a Morava (1939–1945) branná výchova zmizela ze škol a okupantům šlo hlavně o potlačení vlastenectví. Až osvobození přineslo obnovu branné výchovy ve školství. Branná výchova navazovala na postup před Protektorátem Čechy a Morava. Dalším mezníkem, který změnil brannou výchovu, byl únor 1948, kdy došlo k utlumení branné výchovy a politické změně. V 50. letech se branná výchova mírně změnila zejména proto, že u žáků vyvolávala negativní vztah a vznikla branná výchova, která se dala definovat jako příprava k civilní obraně. Zde je hlavním rozdílem zejména obsah branné výchovy, kdy před rokem 1948 byla branná výchova spíše návodem ke zvládnutí krizových situací a po roce 1948 byla praxí, jak zničit nepřítel. V 50. letech došlo i ke vzniku zájmových branných činností, které se dříve vůbec nevyskytovaly. Šlo tedy o zapojení branné výchovy do všech sfér života. Zájmová činnost přetrvávala až do roku 1989, kdy skončila branná výchova jako vyučovací předmět ve školách. Velkým mezníkem byl rok 1973, kdy došlo k zavedení branné výchovy jako samostatné jednotky do mateřských škol, základních škol a středních škol. Navazovalo to na vývoj branné výchovy. Ovšem další změna přinesla odstranění branné výchovy jako samostatného vyučovacího předmětu ze základních škol, a nahrazením v podobě kurzů a cvičení. Kurzy a cvičení jsou typické pro 70. a 80. léta, jelikož se dříve nevyskytovaly (Friml, 1988, s. 66–70).

Je tedy zřejmé, že se branná výchova vyvíjela, ale byla potlačována politickými ideologiemi a historickými mezníky. Vždy byla ovlivněna politickým systémem a vládnoucí strategií. Branná výchova byla tedy prostředkem jak ovlivnit obyvatelstvo. Vliv od roku 1918 byl slabý,

nepovinný a bez cíle. Zatímco vliv branné výchovy v době komunismu, zejména po roce 1948, byl cílený, povinný a pro každého jasně stanovený. Branná výchova se ve strategii výuky podstatně nelišila, ale vždy byla ovlivněna vládnoucí stranou jednotlivých historických období.

II. Praktická část

5 Projektové vyučování

Projekty se mohou odehrávat ve třídě, v prostorách školy, na výletech či v přírodě. Celá myšlenka projektu spočívá v aktivitě žáků, čímž se učí. To znamená, že děti hledají, sbírají, srovnávají, ptají se, píšou. Hlavním cílem projektů je naučit žáky vyhledávat potřebné informace, třídít je a vyhodnocovat. Mezi další cíl projektu patří řešení problémů a schopnost se samostatně učit. Žáci jsou tedy obklopeni informacemi, ale mají možnost poznávat a učit se zkušeností. Projektové vyučování dává prostor pro integraci kognitivních poznatků, které se týkají různých oborů. Dále poskytuje příležitosti pro zodpovědnost žáků a vytváří prostor pro rozvoj samostatnosti. Projektové vyučování rozvíjí klíčové kompetence a realizuje obecné cíle základního vzdělávání. Projektové vyučování vzniklo na základě toho, že učitelé z praxe i teoretici kritizovali způsoby učení žáků. Žák pouze seděl v lavici a poslouchal výklad učitele, který stál u tabule. Nástrojem poznání bylo slovo učitele. Žáci se učili slova učitele, kterým ve většině případů nerozuměli. Prakticky jim nebylo jasné, jak danou problematiku použít. Za vznik této metody můžeme považovat pragmatické filosofy. Projektové vyučování se v českých školách objevilo až v 90. letech 20. století. Projekt je metoda vyučovacího procesu a často se uvádí, že je to komplexní metoda vyučování. Používá se i pojem organizační forma vyučování. Žáci jsou díky projektu odpovědní za vlastní učení, samostatně objevují poznatky a usilují o dosažení. Za projektové vyučování lze považovat pouze aktivity, které vedou ke spoluzodpovědnosti žáka a samostatné práce, které žáky nutí vyhledávat informace. Za celý obsah projektu nelze považovat plnění pracovního listu, tato forma slouží spíše jako etapa projektového vyučování (Tomková, 2009, s. 9–20).

V první řadě je potřeba projekt naplánovat, aby obsahoval všechny náležitosti. Projekt musí být integrovaný s poznatky z RVP a následně z ŠVP. Pro uplatnění projektového vyučování vybízí i průřezová témata. Pro efektivní realizaci projektu je nutné spolupracovat s ostatními pedagogy, buď z důvodu následné pomoci při realizaci projektu, nebo proto, aby se jednotlivé projekty mezi sebou nepřekrývali, a žáci tak nebyli přesyceni (Tomková, 2009, s. 9–20).

První fázi se tedy nazývá zrod projektové myšlenky. Je to fáze, kdy projektant nemá ujasněné myšlenky. Neví, jak bude projekt probíhat a co bude produktem projektu (Dömischová, 2011, s. 32).

Mezi další nutnost patří správné formulace konkrétních cílů projektu. Pro předejití všech případných informací, je vždy lepší o projektu informovat rodiče žáků a případně i obec či město, kde se projekt uskuteční.

Plán realizace projektu musí obsahovat informace o formě realizace, doporučený ročník a časový rámeček projektu. Dále vzdělávací oblasti, průřezová témata a cíle projektu. Následně popis samotné organizace projektového vyučování. V přípravě by měla být popsána motivace žáků, mapování a třídění informací. To znamená, co žáci mají zjišťovat a co k tomu potřebují (Tomková, 2009, s. 9–20).

Druhá fáze se tedy nazývá plánovací fáze. V této fázi by mělo dojít i k přípravě materiálních prostředků a k určení pedagogů, kteří budou na projektu spolupracovat (Dömischová, 2011, s. 33).

V další fázi by to mělo být řešení samotného projektu, což znamená, že žáci mohou pracovat sami, v týmech a mohou se radit a konzultovat. Žáci si zvolí prostředky, jak cíle dosáhnou. Často mohou využívat všechny dostupné zdroje, např.: CD, encyklopedie, internet (Dömischová, 2011, s. 34–35).

Dále bychom měli dojít k produktu projektu, což může být prezentace, výzdoba či vyhlášení aj. V poslední fázi projektového vyučování nastává reflexe žáků, která slouží k vyhodnocení efektivity projektu (Tomková, 2009, s. 9–20).

V celkovém shrnutí lze projektovou výchovu uspořádat do tzv. rámcové osnovy. Rámcovou osnovu je možné zpracovat v podobě tabulky nebo stručného textu. V obou případech je nutné, aby osnova obsahovala rozsah akce, to znamená časové úseky, v nichž by mělo být dosaženo specifických cílů. Dále pak osnova musí obsahovat specifické učivo a cíle, způsob kontroly, metody a prostředky, kterými se bude cílů dosahovat, případně didaktickou techniku, pomůcky a studijní materiály. V neposlední řadě by měla být zmíněna organizace výuky, to znamená přesuny do jiných učeben, přestávky apod. a hodnocení celé akce (Prášilová, 2006, s. 153–154).

5.1 Realizace projektu Novodobá branná výchova

Projekt Novodobá branná výchova lze realizovat jak na druhém stupni základní školy, tak i na střední škole (resp. gymnáziu). Z hlediska uspořádání se jedná o projekt školní. Což znamená, že se týká rozsáhlejšího počtu žáků. Celý projekt spočívá v tom, že se žáci a studenti vyzkouší situace, které by je mohli v životě potkat nebo situace s kterými se nikdy nesetkali a nic o nich neví. Týká se to tematických celků: poskytnutí základní první pomoci, přežití v neznámém prostředí, znalosti o integrovaném záchranném systému a orientace v terénu. Pro tento projekt by měl být vyhrazen celý jeden den, kdy se uskuteční a následná zpětná vazba a očekávané výstupy budou realizovány v následujících hodinách Občanské výchovy a Společenských věd. Den pro uskutečnění projektu závisí pouze na domluvě učitele, ředitele a ostatních pedagogů. Jelikož náplní dne je i vycházka, bylo by dobré projekt naplánovat spíše na teplejší měsíce. Začátek projektu by se měl pohybovat kolem 8 hodiny ráno a probíhal by ve školní aule či tělocvičně. Zde by mělo proběhnout uvítání všech účastníků projektu, mezi nimiž by měli být žáci 2. stupně základní školy či studenti střední školy a příslušný počet pedagogů. Když bude v jedné třídě dvacet žáků, znamená to, že na jednu třídu je potřeba dvou pedagogů. Pokud se projektu zúčastní třídy čtyři, je potřeba osmi učitelů. Projekt se uskuteční během 8 hodin.

V první řadě by se měl učitel orientovat v teorii diagnostiky a umět v konkrétních situacích zvolit vhodnou metodu. Teoretické zásady před realizací výuky by měli spočívat v tom, že třídu, se kterou realizaci výuky provádíme, dobře známe. Dále bychom měli dodržovat hledisko individuálního přístupu. To znamená, že si žáci vyzkouší a seznámí se s první pomocí, orientací v terénu, přežitím a integrovaným záchranným systémem. Pokud však žák zažil nepříjemnou situaci, při které ztratil rodinné příslušníky nebo byl sám ztracen v terénu, je potřeba na tuto skutečnost brát zřetel a takovou modelovou situaci přizpůsobit. Měli bychom znát sociální vztahy ve třídě, jelikož při modelových situacích by mohlo dojít k odmítnutí spolupráce se spolužákem. Proto bychom měli respektovat sociální vazby mezi jednotlivými žáky. Ke zjištění sociability žáků nám pomůže sociometrický dotazník či ratingový dotazník. Při realizaci projektu bychom měli vytvořit příjemné klima a dobrou atmosféru. Při absolvování tohoto projektu by měl žák dosáhnout úspěšného výkonu (Kalhous, 2002, s. 367–377).

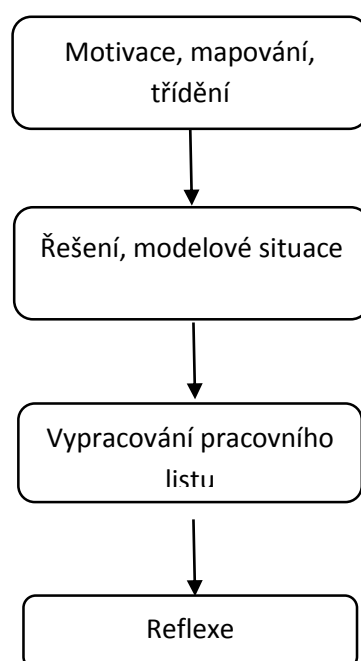
Realizací projektu se chápe neustálé porovnávání aktuálního stavu se stavem cílovým. To znamená, že je nutno přijmout opatření, aby se modelová situace co nejvíce podobala realitě. K tomu slouží vhodně zvolené didaktické testy a učební úlohy. Měli bychom po celou dobu realizace projektu žáky podněcovat a motivovat k práci a aktivitě, organizovat jejich činnost a

používat metody a prostředky tomu vhodné. V první fázi realizace projektu je nutná motivace. Motivaci k činnosti a učení žáků se chápe vytvoření příjemného prostředí, metody a výběr učiva a činností. Důležité je i to, že se žák setká při splnění úkolů s pochvalou a s pozitivním zhodnocením. Základ motivačních postojů žáka se rodí hlavně v rodině. Samozřejmostí je i to, že motivace se s věkem mění. To znamená, že je potřeba použít jiných metod u žáků druhého stupně základní školy a jiné u středoškoláků. V druhé fázi vedeme žáky v průběhu celého projektu. Seznámíme je s cíli projektu a s jejich očekávanými výstupy, které se uskuteční v jednotlivých hodinách Občanské výchovy a Společenských věd. Celý projekt by měl proběhnout plynule a bez zbytečného vyrušování či nepochopení. Realizovaný projekt musí mít přiměřené tempo. Během projektu se žáci, učitelé a třídy mezi sebou poznávají, což patří mezi kladný bod projektového vyučování. Měli bychom být během projektu spíše organizátory než rétoři, jelikož budeme organizovat učební činnosti a aktivity. Realizace projektu se týká také komunikace se žáky. Setkáme se s monologem, dialogem a u žáků vzbudíme metodu brainstormingu (Kalhous, 2002, s. 367–377).

Důvod realizace projektu je využití branné výchovy v 21. století v českých školách. Poskytuje žákům zkušenost, jak se chovat v krizových a kritických situacích. Cílem projektu je, aby si žáci byli jisti poskytováním první pomoci, znali integrovaný záchranný systém, orientovali se v terénu a dokázali se zachovat tak, jak společnost předpokládá. Všechny čtyři projektové témata na sebe navazují a jsou propojeny.

Průběh projektu

Projekt Novodobá branná výchova



Zdroj: (Tomková, 2009, s. 15)

Výchovné a vzdělávací cíle projektu

1. Seznámit se s integrovaným záchranným systémem ČR
2. Aktivně zapojit žáky do realizace první pomoci
3. Rozvíjet organizační schopnost v náhlých situacích
4. Učit se pracovat s informacemi, které žáci mají sdělit nebo jsou jim sděleny
5. Využít všechny možnosti k přežití v přírodě
6. V praxi se umět orientovat podle mapy

Pro realizaci projektu Novodobá branná výchova bychom měli respektovat základní strategické kroky. Nejprve je potřeba zpracovat záměr projektu, což v tomto případě znamená umět se přizpůsobit a reagovat na neplánované situace během života. Druhou fází projektu je samotná příprava projektu (níže). Po naplánování každého kroku projektu následuje vlastní provedení, které by mělo vést k určité korekci plánu. Teoretický popis slouží pouze jako plán a v reálném čase se pravděpodobně bude měnit. V poslední fázi by se mělo uskutečnit vyhodnocení projektu, což znamená vyhodnocení pracovních listů a reflexe během hodin OV či ZSV, s možností vyplnění sebereflexního formuláře, a vyhodnocení nejlepšího týmu k tématu přežití ještě v den projektu (Kalhous, 2002, s. 300).

Zařazení projektu Novodobá branná výchova

V RVP pro základní vzdělávání lze zařadit do několika vzdělávacích oblastí.

1. Člověk a jeho svět
 - a) Místo, kde žijeme
 - ⇒ Žák určí světové strany v přírodě i podle mapy, orientuje se podle nich a řídí se podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě.
 - ⇒ Žák určí a vysvětlí polohu svého bydliště nebo pobytu vzhledem ke krajině a státu.

b) Člověk a jeho zdraví

⇒ Žák ošetří drobná poranění a zajistí lékařskou pomoc.

2. Člověk a příroda, přírodopis

c) Biologie člověka

⇒ Žák aplikuje předlékařskou první pomoc při poranění a jiném poškození těla.

d) Praktické poznávání přírody

⇒ Žák aplikuje praktické metody poznávání přírody.

3. Člověk a příroda, zeměpis

e) Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie

⇒ Žák organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat z dostupných kartografických produktů a elaborátů, z grafů, diagramů, statistických a dalších informačních zdrojů.

f) Terénní geografická výuka, praxe a aplikace

⇒ Žák ovládá základy praktické topografie a orientaci v terénu
⇒ Žák uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu ve volné přírodě.

4. Člověk a zdraví, výchova ke zdraví

⇒ Žák projevuje odpovědné chování v situacích ohrožení zdraví, osobního bezpečí, při mimořádných událostech; v případě potřeby poskytne adekvátní první pomoc.

5. Průřezová témata

g) Osobnostní a sociální výchova

- ⇒ Seberegulace a sebeorganizace
- ⇒ Komunikace
- ⇒ Řešení problémů a rozhodovací dovednosti

Do ŠVP lze zařadit dle zásad u konkrétního typu školy.

(RVP ZV, 2013)

V RVP pro gymnaziální vzdělávání lze zařadit do několika vzdělávacích oblastí.

1. Člověk a příroda, biologie

a) Biologie člověka

- ⇒ Žák využívá znalosti o jednotlivých orgánových soustavách pro pochopení vztahů mezi procesy probíhajícími v lidském těle.

2. Člověk a příroda, geografie

b) Geografické informace a terénní vyučování

- ⇒ Žák se orientuje pomocí map v krajině.

3. Člověk a společnost, občanský a společenskovední základ

c) Člověk jako jedinec

- ⇒ Žák na příkladech ilustruje vhodné způsoby vyrovnání se s náročnými životními situacemi.

4. Člověk a zdraví, výchova ke zdraví

d) Zdravý způsob života a péče o zdraví

- ⇒ Žák podle konkrétní situace zasáhne při závažných poraněních a život ohrožujících stavech.
- e) Ochrana člověka za mimořádných událostí
 - ⇒ Žák rozhodne, jak se odpovědně chovat při konkrétní mimořádné situaci.
 - ⇒ Žák prokáže osvojené praktické znalosti a dovednosti související s přípravou na mimořádné události a aktivně se zapojuje do likvidace následků hromadného zasažení obyvatel.

5. Průřezová témata

- f) Osobnostní a sociální výchova
 - ⇒ Poznávání a rozvoj vlastní osobnosti
 - ⇒ Seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů
 - ⇒ Sociální komunikace
 - ⇒ Morálka všedního dne
 - ⇒ Spolupráce a soutěž

Do ŠVP lze zařadit dle zásad u konkrétního typu školy.

(RVP G, 2007)

Mezipředmětové vztahy

Projekt souvisí s několika vyučovacími předměty. Mezi ně patří biologie, zeměpis, výchova ke zdraví a český jazyk.

Klíčové kompetence projektu

1) Kompetence k učení

Po ukončení projektu žák

- ⇒ vybírá a využívá vhodné způsoby poskytnutí první pomoci, orientace v terénu, komunikace s integrovaným záchranným systémem a strategie o záchranu vlastního života.
- ⇒ třídí, propojuje a systematizuje informace, které jsou mu během kritických¹ situací poskytnuty
- ⇒ operuje s obecně užívanými termíny, které se týkají první pomoci a integrovaného záchranného systému a následně je uvádí do souvislostí
- ⇒ samostatně pozoruje rizikové situace, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro okamžité využití nebo využití v budoucnosti
- ⇒ je ochoten se stále v učení zdokonalovat

2) Kompetence k řešení problému

Po ukončení projektu žák

- ⇒ vnímá kritické zdravotní i životní situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech
 - ⇒ promyslí a naplánuje způsob řešení poskytnutí první pomoci, orientace v terénu a podobných krizových situací
 - ⇒ využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení krizových situací
 - ⇒ nenechá se ovlivnit případným nezdarem a vytrvale hledá nové způsoby řešení
 - ⇒ užívá při poskytování první pomoci a orientace v terénu logické, matematické a empirické postupy
-
- ⇒ kriticky myslí a činí uvážlivá rozhodnutí v situacích, kdy se snaží zachránit svůj nebo cizí život
 - ⇒ je schopen obhájit to, co udělal

1 Kritická = krizová situace: Mimořádná událost, v jejímž důsledku se vyhlašuje stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav. Jsou při ní ohroženy důležité hodnoty, zájmy či statky státu a jeho občanů a hrozící nebezpečí nelze odvrátit a způsobené škody odstranit běžnou činností orgánů veřejné moci, ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů, záchranných sborů, havarijních a jiných služeb a právnických a fyzických osob (Krizová situace. In: *Ministerstvo vnitra České republiky: Moderní úřad* [online]. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/pojmy-krizova-situace.aspx>).

2 Kompetence komunikativní

Po ukončení projektu žák

- ⇒ formuluje a vyjadřuje případnou kritickou situaci v logickém sledu a vyjadřuje se výstižně, kultivovaně integrovanému záchrannému systému
- ⇒ naslouchá potřebám ošetřovaných lidí a vhodně na ně reaguje
- ⇒ rozumí obrazovým materiálům týkajících se první pomoci a orientace v terénu
- ⇒ rozumí informačním zvkům integrovaného záchranného systému
- ⇒ využívá informační a komunikační prostředky pro kvalitní komunikaci s integrovaným záchranným systémem
- ⇒ dokáže komunikovat s ostatními lidmi

3 Kompetence sociální a personální

Po ukončení projektu žák

- ⇒ účinně spolupracuje s integrovaným záchranným systémem a lidmi, které krizová situace spojuje
- ⇒ dokáže utvořit nestresovou atmosféru v týmu při krizových situacích
- ⇒ chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení problému
- ⇒ vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatnost při řešení boje o život

4 Kompetence občanské

Po ukončení projektu žák

- ⇒ je schopen se vcítit do situací ostatních lidí
- ⇒ chápe základní principy lidské morálky a je si vědom svých práv a povinností v krizových situacích
- ⇒ rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život člověka

5 Kompetence pracovní

Po ukončení projektu žák

- ⇒ používá bezpečné a účinné materiály, nástroje a vybavení při poskytování první pomoci i při boji o život
- ⇒ přistupuje k výsledkům pracovní činnosti z hlediska ochrany svého zdraví a zdraví druhých, ochrany životního prostředí a společenských hodnot

(RVP, 2013)

Prekoncept žáka

Žák má povědomí o poskytování první pomoci a o integrovaném záchranném systému. Žák zná typy map a umí pracovat s geografickou mapou z hodin zeměpisu. Žák někdy pracoval s GPS navigací.

Přesný průběh projektu

Časové údaje:

7.30-8.00

sraz všech účastníků projektu – podání informací o průběhu projektu žákům, rozdání pracovních listů, rozdělení funkcí, motivace

8.00-10.00

první pomoc-výklad, modelová situace, vyplnění pracovních listů

10.00-10.15 pauza

10.15-10.50

orientace v terénu- výklad, vysvětlení, práce s mapou, práce s buzolou, rozdělení do skupin

10.50-11.30

orientace v terénu- realizace, přesun podle mapy na určené stanoviště

11.30-12.00 pauza

12.00-13.30

integrovaný záchranný systém- výklad, modelová situace, vyplnění pracovního listu

13.30-13.45 pauza

13.45-14.15

boj o přežití- instrukce, vysvětlení, rozdělení do skupin

14.15-16.00

boj o přežití- realizace, přesun na určené stanoviště a plnění úkolů

Rámcová osnova projektu

Časové údaje	Specifické cíle	Způsob kontroly dosažení specifického cíle	Učivo	Hlavní strategie (metody, formy, učebnice, pomůcky atd.)	Organizace, případně odpovědný pracovník, poznámka
120 minut	<p>Žák je ochoten pochopit podstatu záchrany života.</p> <p>Žák umí správně postupovat při záchrance života.</p> <p>Žák dokáže adekvátně postupovat v krizových situacích.</p>	Pracovní list, diskuze, pozorování	Předlékařská první pomoc	<p>Formy: Hromadné vyučování</p> <p>Metody: Demonstrační výklad, modelová situace, práce s pracovním listem (samostatná/skupinová práce)</p> <p>Pomůcky: Autolékárnička, podložka, pracovní list</p>	Organizace: Výklad s demonstrací probíhá v tělocvičně/aule. Lze pozvat lékaře či zdravotní sestry pro autentičnost a lepší pochopení problému.
75 minut	Žák se umí orientovat v terénu bez použití GPS navigace. Žák umí pracovat s kompasem nebo buzolou.	Diskuze, pozorování, pracovní list	Orientace v terénu a základy topografie	<p>Formy: Hromadné vyučování</p> <p>Metody: demonstrační výklad, práce s mapou-samostatná/skupinová práce</p> <p>Pomůcky: mapy okolní krajiny/turistické mapy, pracovní list</p>	Organizace: Teoretická část se uskuteční v tělocvičně/aule. Praktická část se uskuteční v okolí školy. Každou skupinu mladších

					žáků doprovází jeden pedagog.
90 minut	Žák dokáže rozlišit složky integrovaného záchranného systému. Žák umí komunikovat s jednotlivými složkami.	Pozorování, pracovní list	Složky integrovaného záchranného systému	<p>Formy: Hromadné vyučování</p> <p>Metody: demonstrační výklad, modelová situace, samostatná/skupinová práce</p> <p>Pomůcky: přehrávač, projektor, pracovní list</p>	<p>Organizace: Výklad s demonstrací probíhá v tělocvičně/aule. Lze si přizvat pracovníka z oboru pro autentičnost situace a odbornost.</p>
135 minut	Žák je ochoten komunikovat a spolupracovat se svými spolužáky. Žák umí postupovat dle pravidel přežití.	Pozorování, rozhovor	Ochrana člověka při ohrožení/boj o přežití	<p>Formy: Hromadné vyučování</p> <p>Metody: modelová situace</p> <p>Pomůcky: mapy, list s instrukcemi, označení stanovišť, balená voda, hygienické tampony, sirky, křesadlo, konzervy, kotlík, lžičky, lupa</p>	<p>Organizace: Žáci dostanou instrukce v tělocvičně/aule. Následně se rozdělí do skupin a postupují krajinou podle předem připravených instrukcí. Staví na stanovištích a plní úkoly. V cíli dojde k vyhodnocení. Hra musí být přizpůsobena věku žáků.</p>

Hodnocení

Pomocí rozhovoru během poslední části projektu či v následujících vyučovacích hodinách. Lektor se může zeptat žáků, zda bylo splněno jejich očekávání a co se jim nejvíce líbilo/nelíbilo. Na konci projektu si žáci mohou vyplnit sebehodnotící formulář. (Prášilová, 2006, s. 153–160)

Rozdělování žáků do skupin

1. Cílené určení od pedagogů
2. Cílené určení od žáků
3. Náhodný výběr, formou hry
 - např.: Každý žák si vytáhne z klobouku barevný papírek. Podle barvy se vytvoří skupina.

5.2 Motivace

Motivační je pro žáky hlavně to, že se v obtížné životní situaci mohou kdykoliv ocitnout. Sami si během plnění projektu vybírají spolupracovníky pro tvorbu pracovních listů a pro skupinové plnění úkolů. Učitel žáky během projektu nijak neovlivňuje, pouze žáky motivuje a podporuje. V tematických celcích se žáci setkají se simulacemi, které odpovídají životní realitě, což je velmi motivující (Tomková, 2009, s. 96).

Projekt začne navozením příjemné atmosféry a stimulací žáků. Následně pedagogové jeden po druhém pokládají otázky. Otázky by se měly týkat možných krizových situací, které žáky mohou v životě potkat. Otázky musí být položeny tak, aby se na ně dalo ze strany žáka odpovědět jednoznačně ANO nebo NE. Po položení otázky se žáci budou přemísťovat vždy na jednu stranu místnosti. To znamená, že pokud si na otázku odpoví ANO, přemístí se na levou stranu místnosti, pokud NE, tak na pravou stranu místnosti nebo naopak. Po celou dobu motivace je potřeba, aby žáci byli v naprostém klidu, nemluvili mezi sebou a neodpovídali na otázky nahlas. Po každé položené otázce a odpovědi v podobě přesunu by se žáci měli rozhlédnout kolem sebe, na jaké straně stojí spolužáci. Pedagogové by měli za každou otázku, na kterou žáci odpoví, poděkovat. Je nutné, aby žáci pedagogům věřili. Po zodpovězení první otázky žáci zůstanou na straně místnosti, podle toho jak odpověděli. Při položení další otázky je možnost, aby se žák přesunul nebo zůstal ve stávající pozici, jestli je odpověď stejná. Po položení 10 otázek je nutné situaci vyhodnotit a sdělit žákům, že projekt je určený právě proto, aby krizové životní situace uměli zvládat.

Případné otázky:

1. Setkal ses s tím, že někdo z tvé rodiny ztratil vědomí, krvácel nebo měl infarkt?
2. Dokázal si poskytnout první pomoc bez jakéhokoliv problému?
3. Ztratil ses někdy v lese nebo v cizím městě a nevěděl si, kam máš jít a podle čeho se orientovat?
4. Dokázal bys dojít/dojet na adresu, kterou neznáš, bez GPS navigace?
5. Kdyby vám někdo vykradl byt a zranil by člena rodiny, víš, co bys udělal první a jak postupoval dál?
6. Víš, jak bys uchoval vodu v kritické situaci, kdybys u sebe neměl lahev?
7. Víš, jak bys postupoval při záchraně života v jiném státě EU?
8. Víš, podle čeho a jak by ses měl orientovat v terénu?
9. Zachránil si někomu život nebo zdraví?
10. Kdyby ses setkal se zraněným člověkem v neznámém prostředí, víš, jak bys postupoval při poskytování pomoci sobě a druhému?

5.3 Sebehodnotící formulář

Žáci si sebehodnotící formulář vyplní na konci projektu nebo v běžných vyučovacích hodinách a s pedagogy prodiskutují, co jim projekt přinesl za důležité informace.

Po absolvování projektu Novodobá branná výchova jsem schopen...

rozlišit případná zranění a poranění	ANO/NE
poskytnout předlékařskou pomoc	ANO/NE
orientovat se v terénu	ANO/NE
orientovat se v mapě	ANO/NE
rozlišit složky integrovaného záchranného systému	ANO/NE
zavolat na tísňovou linku v případě nebezpečí	ANO/NE
komunikovat a spolupracovat s ostatními lidmi	ANO/NE
přežít ve volné přírodě, protože znám teoretické zásady	ANO/NE

5.4 Tematický celek – Základy první pomoci

První pomoc je ošetření a pomoc poskytnutá někomu, kdo je náhle poraněn. Žáci by se měli dozvědět pořadí priorit při poskytování první pomoci a jak tyto mimořádné situace zvládat. Proto by se měl nácvik první pomoci zakomponovat do projektu Novodobá branná výchova.

Cíle tématu

- Kognitivní: Žák zná předlékařskou první pomoc při poranění a jiném poškození těla.
- Afektivní: Žák se umí zachovat adekvátně krizové situace. Žák je ochoten pochopit podstatu záchrany života.
- Psychomotorické: Žák aplikuje předlékařskou první pomoc při poranění a jiném poškození těla. Žák umí správně postupovat při záchrance života. Žák dokáže adekvátně postupovat v krizových situacích.

Zařazení v RVP

- pro ZŠ: Přírodopis/Biologie člověka, Výchova ke zdraví/zdravý způsob života a péče o zdraví
- pro gymnázia: Biologie/Biologie člověka, Výchova ke zdraví/zdravý způsob života a péče o zdraví

Modelová situace

- Určení krizové situace. Výběr žáků na post postižených a výběr na post ošetřujících. Pozorování celé situace a následná diskuze o možných variantách a správnosti.

Výklad

Zásady první pomoci:

Vyšetřujeme pohledem, poslechem, pohmatem a čichem. S poraněnými jednáme slušně, mluvíme zřetelně, nahlas a s vážností. Nemocného se snažíme získat ke spolupráci a přesvědčit ho o léčbě. Vyvarujeme se diagnózy a respektujeme práva nemocného. (Bydžovský, 2008, s. 8)

Typy první pomoci:

1. Technická první pomoc – souvisí se zajištěním bezpečí pro zraněného a zasahujícího. Jde zejména o uhašení ohně, vypnutí vody či elektrického proudu a přesun zraněného od případného nebezpečí. Například přesun zraněného z automobilu při autonehodě.
 2. Zdravotnická první pomoc – souvisí s podáním první pomoci zraněnému. Rozdělujeme ji na předlékařskou pomoc, která bývá zpravidla laická a lékařskou neboli odbornou pomoc.
- A. Fáze I. První kontakt

Není povinnost poskytovat první pomoc v případě ohrožení života či zdraví. Pokud první pomoc můžeme poskytnout, je potřebné zajistit hlavní životní funkce: zajištění průchodnosti

dýchacích cest, zajištění dostatečného dýchání a zajištění dostatečného krevního oběhu. V případě, že základní životní funkce selhávají, je nutné provést resuscitaci.

B. Fáze II. Přivolání odborné pomoci.

Při volání na tísňovou linku je nutné se představit a srozumitelně sdělit, co se stalo. Dispečer s volajícím vydrží v kontaktu do příjezdu hlídky. Je nutné dispečerovi popsat místo nehody a možné nebezpečí.

- 150 hasiči
- 158 policie
- 155 záchranná služba (zdravotnická)
- 112 evropské číslo tísňového volání

C. Fáze III. Vybavení lékárničky

Lékárničky se podle typu a účelu liší. Rozdělují se na autolékárničky, domácí lékárničky a lékárničky přítomné na pracovištích. Nejvíce frekventované jsou však autolékárničky. Vybavení je složené ze sterilního obvazu, polštářku na krytí oka, sterilního obvazu na popáleniny, trojcépého šátku, pružného obinadla, náplastí, gumového škrtidla, gázy a vaty. Dále musí být součástí zavírací špendlík, pinzeta, teploměr a oční kapátko. V domácích lékárničkách jsou zastoupeny i léčiva proti bolesti a horečce, dezinfekce a léky proti alergickým reakcím.

D. Fáze IV. Ošetřování

1) Poruchy vědomí

Jejich příčinou je nedostatečné prokrvení mozku.

- a) Krátkodobé: Jejich trvání je do 1 minuty. Jsou zapříčiněny únavou, bolestí či dehydratací. Postiženého položíme na záda a zvedneme mu dolní končetiny. Není nutné přivolat záchrannou službu.
- b) Dlouhodobé: Jejich trvání je delší než 1 minuta. Příčina bývá ze závažnějších zdravotních problémů. Je nutné přivolat záchrannou službu a do jejího příjezdu uložíme postiženého do stabilizované polohy¹.

2) Zástava dechu

Dech není cítit ani slyšet a postižený má namodralé rty. V první řadě je nutné vyčistit dutinu ústní od všech předmětů, které by mohly komplikovat dýchání. Postiženého položíme na záda, zakloníme mu hlavu, pokud stále nedýchá, tak zahájíme dýchání z úst do úst².

Pokud je postižený při vědomí, lze uvolnit dýchací cesty kašláním nebo pomocí několika úderů mezi lopatky³ (Heimlichův hmat).

1 Stabilizovanou polohu lze popsat na figuře

2 Dýchání z úst do úst je možné předvést na modelové situaci

3 Sérii úderů lze předvést na modelové situaci

Je nutné přivolat záchrannou službu. Pokud postižený nezačne dýchat, tak je poslední možností koniotomie⁴, což je řez nebo vpich mezi štítnou a prstencovou chrupavkou.

3) Zástava oběhu

Není hmatný pulz, po několika vteřinách dochází ke ztrátě vědomí. Nutné je okamžitě přivolat pomoc. V této fázi je nutné zahájit srdeční masáž⁵ a umělé dýchání.

4) Krvácení

a) Při žilním krvácení je krev tmavá. Položíme poraněného a na ránu přiložíme tlakový obvaz⁶, je možnost použít několik vrstev.

b) Při tepenném krvácení tryská jasně červená krev. Je možné stlačit prsty ránu a čekat do příjezdu záchranné služby nebo použít škrtidlo, ovšem končetina nesmí být po použití škrtidla studená nebo bez pulzu.

5) Popáleniny

Závažnost popálenin se dělí na 3 stupně.

a) 1. stupeň bývá často způsoben sluncem. Projevuje se jako slabý otok. Pro ošetření použijeme studenou tekoucí vodu či medikamenty.

b) 2. stupeň se projevuje v podobě puchýřů a silnějšího zarudnutí. Pro ošetření rozsáhlejších popálenin použijeme sterilní krytí.

c) 3. stupeň se projevuje destrukcí všech vrstev kůže. Pro ošetření použijeme sterilní krytí a ihned voláme záchrannou službu.

6) Infarkt myokardu

Projevuje se bolestí za hrudní kostí, často bolest proniká do levé horní končetiny, zrychleným dýcháním, zvýšenou tepovou frekvencí a pocením. V první řadě je nutné zavolat záchrannou službu a postiženého zklidnit a uložit ho do polosedu.

7) Epileptický záchvat

Postiženému odstraníme zdroje zranění a nebráníme mu v pohybu. Záchrannou službu je nutné volat v případě, že se postižený ze záchvatu neprobere do 15 minut.

(Houšková, 2012, s. 5–17)

Je možné výklad změnit či doplnit o šok, zlomeniny, tonutí apod.

4 Lze předvést a nahmatat, kde by měl být vpich

5 Modelová situace srdeční masáže lze předvést na figuríně

6 Lze udělat ukázkou obvazů z lékárníčky i s popisem a funkcemi

Pracovní list k tematickému celku Základy první pomoci pro 2. stupeň ZŠ

Jméno: _____ Datum: _____

Úkol č. 1: Rozhodni a zakroužkuj z každé otázky jednu možnost, která je správná

Vyjel si s tatínkem na projížďku na kole. Jedete chráněnou krajinnou oblastí Litovelského Pomoraví, kde se v určitých oblastech nevyskytují žádní lidé. Cesta je složitá, plná vyčuhujících kořenů a promáčené půdy. Máte s sebou batoh, ve kterém je mobil, pití, jídlo, náplasti a obvazy.

1. V půlce cesty tatínek spadne z kola na záda a přestane se hýbat. Co uděláš?
 - a. Ujedu pryč
 - b. Zavolám záchranku
 - c. Zjistím, co se stalo a jak je tatínek zraněn
2. Zjistil si, že se tatínek nehýbe. Co uděláš dál?
 - a. Poliju ho vodou
 - b. Zvednu ho na nohy
 - c. Zjistím, zda mu buší srdce a má puls
3. Zjistil si, že mu tluče srdce, ale nedýchá, co uděláš?
 - a. Začnu s ožívováním
 - b. Zavolám záchranku
 - c. Obrátím ho na břicho
4. Pokud budeš volat záchranku, které číslo zavoláš?
 - a. 112
 - b. 155
 - c. 150
5. Záchranka je na cestě a jak bys měl postupovat dál?
 - a. Zahájit umělé dýchání
 - b. Čekat a nic nedělat
 - c. Zjistím, zda nemá zapadlý jazyk
6. Jasně a stručně popiš, co uděláš dál, aby tatínek začal znovu dýchat:

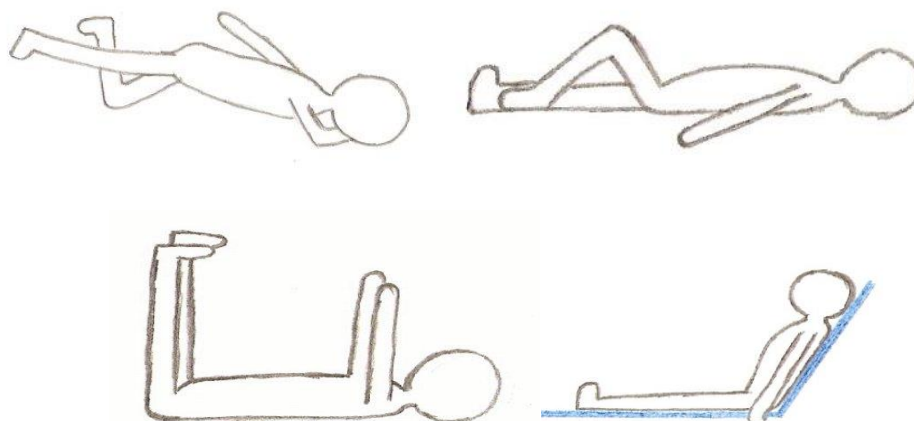
Úkol č. 2.: Zakroužkuj správnou odpověď na otázku

- | | |
|------------------------------------------------------------------------------|--------|
| 1. Vytéká při žilním krvácení jasně červená krev? | ANO/NE |
| 2. Mám bránit postiženému v epileptickém záchvatu v pohybu? | ANO/NE |
| 3. Projevuje se infarkt myokardu bolestí za hrudní kostí? | ANO/NE |
| 4. Je možné dýchací cesty uvolnit úderem mezi lopatky? | ANO/NE |
| 5. Je nutné při umělém dýchání zaklonit hlavu postiženého? | ANO/NE |
| 6. Masírujeme na hrudní kosti, 2 cm nad mečovitým výběžkem při masáži srdce? | ANO/NE |

Úkol č. 3.: Přiřaď k levému sloupci metodu záchrany z pravého sloupce (1 metoda přebývá)

Krátkodobá porucha vědomí	Poraněného zchladíme tekoucí vodou
Zástava dechu	Zvedneme horní končetiny nad podložku
Popálenina 1. stupně	Začneme provádět masáž srdce
Infarkt myokardu	Začneme provádět umělé dýchání
	Uklidníme pacienta a čekáme na příjezd záchranné služby

Úkol č. 4.: Vyber a vybarvi jeden obrázek, který ukazuje stabilizovanou polohu



Obr. č. 1.: zdroj: První pomoc: Zásady první pomoci. *Polohování* [online]. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z: <http://www.prvni-pomoc.com/polohovani>

Úkol č. 5.: Vyber a zakroužkuj správnou a pravdivou možnost

1. Technická první pomoc je pomoc laická, tzn. předlékařská.
2. Přelékařská první pomoc je povinnost zákonem daná, takže musím podat první pomoc, i když jsem sám ohrožen na životě.
3. Základem je vždy zabezpečit hlavní životní funkce zraněného
4. Mezi hlavní životní funkce patří: průchodnost dýchacích cest, dostatečný krevní oběh a dostatečné dýchání
5. Dispečerovi záchranné služby nemusím říkat místo, kam má záchranná služba přijet, jelikož mě najdou díky GPS v mobilu.
6. Nikdy nevolám na číslo 112, pokud nejsem já nebo někdo jiný v ohrožení života.
7. Nemohu poskytnout první pomoc bez lékárničky.
8. Dlouhodobé poruchy vědomí trvají déle než jedna minuta.
9. Před dýcháním z úst do úst musíme v první řadě vyčistit dutinu ústní.
10. Pokud není hmatný pulz u poraněného nejprve zkusíme srdeční masáž, až později voláme záchrannou službu.

Pracovní list k tematickému celku Základy první pomoci pro SŠ

Jméno: _____ Datum: _____

Úkol č. 1: Rozhodni a zakroužkuj z každé otázky jednu možnost, která je správná

Vyjel sis sám na kole koupat se k blízkému lomu. K přírodnímu koupališti. Mnoho lidí se u vody nenachází. Jsou tam hlavně tvoji spolužáci. Máš u sebe mobilní telefon, různé obvazy, protialergení léky, náplast, desinfekci, pití, jídlo a deku.

1. Ovšem po příjezdu si zahlédl svého spolužáka, který uklouzl na kamenu, spadl do vody a začal se topit. Co uděláš jako první pro jeho záchranu?
 - a. Budu dělat, že jsem nic neviděl
 - b. Zavolám ihned hasiče
 - c. Podám mu dlouhou tyč nebo klacek
 - d. Skočím pro něj do vody
2. Po vytažení z vody si spolužák poranil nárt o kamenitý terén. A došlo k žilnímu krvácení. Co uděláš pro zastavení krvácení?
 - a. Použiju tlakový obvaz a stlačím poraněné místo
 - b. Na místo nastříkám desinfekci a použiju tlakový obvaz
 - c. Okamžitě přivolám záchrannou službu
 - d. Celý kotník zaškrtnu, ať nedojde ke ztrátě krve
3. Během poskytování první pomoci spolužákovi se kamarádce udělalo z pohledu na krev špatně a spadla na zem. Jak budeš reagovat v tomto případě?
 - a. Ihned zavoláš záchrannou službu
 - b. Nereaguješ, počkáš, jestli se probere sama
 - c. Položíš jí na záda, zvedneš ji dolní končetiny a počkáš, až se probere
 - d. Zvedneš ji do polosedu a počkáš, až se probere
4. V případě, kdyby se kamarádka neprobrala do 1. minuty, jak budeš postupovat?
 - a. V první řadě zjistím, zda má zachovány životní funkce
 - b. Ihned začnu s resuscitací
 - c. V první řadě kamarádku položím do stabilizované polohy
 - d. Zvednu jí dolní končetiny nad podložku

Úkol č. 2.: Stručně a jasně popiš, jak bys postupoval při nepřímé srdeční masáži

Úkol č. 3.: Zakroužkuj správnou odpověď na otázku

- | | |
|------------------------------------------------------------|--------|
| 1. Je nutné odstraňovat cizí tělesa z ran? | ANO/NE |
| 2. Musíme podat zraněnému tekutiny? | ANO/NE |
| 3. Musí být součástí domácí lékárničky léky proti bolesti? | ANO/NE |
| 4. Je nutné volat v případě pokousání psem policii? | ANO/NE |
| 5. Můžeme raněnému podat léky před příjezdem sanitky? | ANO/NE |
| 6. Resuscitace znamená ožívování? | ANO/NE |

Úkol č. 4.: Dopln správné slovo na vynechané místo

Poruchy vědomí

Jejich příčinou je nedostatečné_____.

Dělíme je

- a) _____: Jejich trvání je do_____. Jsou zapříčiněny únavou, bolestí či_____. Postiženého položíme na záda a zvedneme mu dolní končetiny. _____přivolat záchranou službu.
- b) Dlouhodobé: Jejich trvání je delší _____. Příčina bývá ze _____přivolat záchranou službu a do jejího příjezdu uložíme postiženého do stabilizované polohy.

Úkol č. 5.: Škrtni větu, která není pravdivá při postupu ukládání do stabilizované polohy

1. Raněnou osobu položíme na záda a klekneme si vedle ní
2. Dolní končetinu, která je blíže k nám, natáhneme
3. Osobu přetočíme na bok a spodní končetinu pokrčíme v kolenu
4. Horní končetinu, na které osoba leží, protáhneme pod tělem a přitáhneme k sobě
5. Druhou ruku položíme dlaní k zemi pod hlavu
6. Hlavu předkloníme tak, aby byla brada co nejblíže k hrudníku

Úkol č. 6.: Přiřaď levý sloupec k pravému sloupci pomocí čar (možné i více spojení nebo žádné)

Zástava dechu

Zástava oběhu

Umělé dýchání

Stabilizovaná poloha

Volání čísla 155

Uvolnění dýchacích cest

Nepřímá masáž srdce

Zástava oběhu

Heimlichův hmat

Poruchy vědomí

Okamžité přivolání záchrané služby

Dýchání z úst do úst

5.5 Tematický celek – Orientace v terénu

Cíle tématu

- Kognitivní: Žák ovládá základy praktické topografie. Žák se umí orientovat v terénu bez použití GPS navigace.
- Afektivní: Žák v praxi uplatňuje zásady bezpečného pohybu a hodnotí možná rizika.
- Psychomotorické: Žák aplikuje v terénu praktické postupy při pozorování krajiny. Žák umí pracovat s kompasem nebo buzolou.

Zařazení v RVP

- pro ZŠ: Zeměpis/Terénní geografická výuka, praxe a aplikace
- pro gymnázia: Geografie/Geografické informace a terénní vyučování

Výklad

Klasický kompas je zařízení, které určuje světové strany. Strany určuje volně pohyblivá magnetická střílka, podle magnetického pole země. V dnešní době lze vidět kompasy vytvořené jinak a z různých materiálů¹.

Zkratky:

N- north- sever

W- west- západ

E- east- východ

S- south- jih

Panoramatický náčrt je jednoduchý náčrt pozorovatele pozorovaného terénu. Umožňuje rychlou orientaci pro ostatní pozorovatele, kteří se na místě vyskytnou.

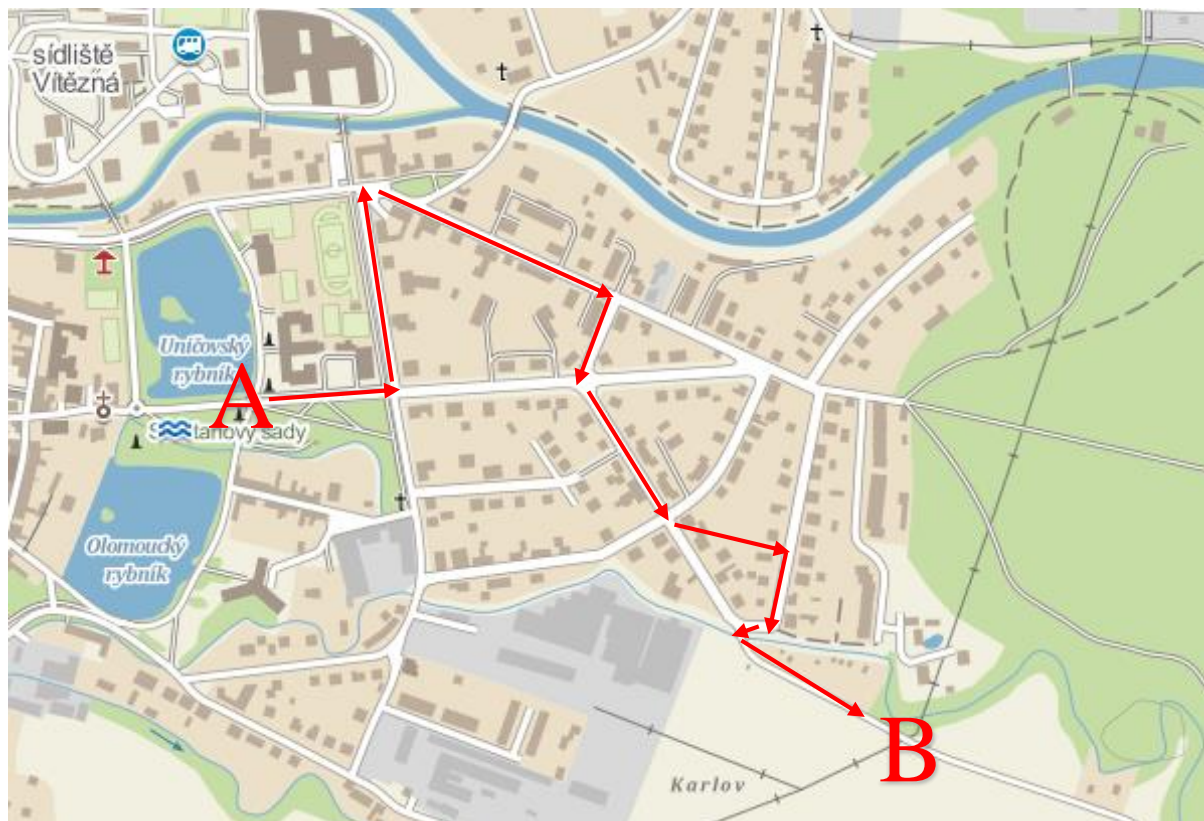
Při orientaci v terénu je nutné se rozhlížet a pozorovat okolí kolem sebe.

1 Praktická zkouška použití kompasu je nutná (samostatně/ve skupinách, podle možností a počtu kompasů)

Pracovní list k tematickému celku Orientace v terénu pro 2. stupeň ZŠ

Jméno: _____ Datum: _____

Úkol č. 1.: Z bodu A (vyznačeného na mapě) dojdi do bodu B (vyznačeného na mapě) a během cesty pozoruj okolí kolem sebe. V bodu B se zastav a vyplň úkol č. 2.



Obr. č. 2.: zdroj: (*Seznam.cz: Mapy* [online]. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z:http://www.mapy.cz/#!q=litovel&t=s&x=17.088000&y=49.700171&z=14&d=muni_20_0_1&c=T&l=16)

Úkol č. 2.: Zaznač do mapy pro tebe zajímavá místa, která si potkal. To znamená jména ulic, pomníky, budovy, koleje, zastávky, apod. Po zpáteční cestě si svoje značení zkontroluj.



Obr. č. 2.: zdroj: (*Seznam.cz: Mapy* [online]. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z:http://www.mapy.cz/#!q=litovel&t=s&x=17.088000&y=49.700171&z=14&d=muni_20_0_1&c=T&l=16)

5.6 Tematický celek – Integrovaný záchranný systém

Cíle tématu

- Kognitivní: Žák zná všechny složky integrovaného záchranného systému a ví, jak a kdy vyhledat jejich pomoc.
- Afektivní: Žák se dokáže rozhodnout kdy složky integrovaného záchranného systému požádat o pomoc.
- Psychomotorické: Žák je ochoten efektivně komunikovat s dispečerem integrovaného záchranného systému.

Zařazení v RVP

- pro ZŠ: Výchova ke zdraví/zdravý způsob života a péče o zdraví, Výchova ke zdraví/Osobnostní a sociální rozvoj
- pro gymnázia: Výchova ke zdraví/Ochrana člověka za mimořádných situací

Výklad

„Integrovaný záchranný systém je definován podle zákona č. 239/2000 Sb. „ O integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů“ jako koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události při provádění záchranných a likvidačních prací“. (Smetana, 2007, s. 5)

IZS má dvě skupiny, a to základní složky IZS, kterými jsou Policie České republiky, Zdravotnická záchranná služba, Hasičský záchranný sbor České republiky a Jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany, a ostatní složky IZS, což jsou Armáda České republiky, Městské policie, Hygienické stanice, komunální služby, zařízení civilní obrany a neziskové organizace jako jsou horská služba nebo vodní záchranná služba. Základní složky IZS musí zajišťovat nepřetržitou pohotovost. To znamená, že přijímají ohlášení o vzniku mimořádné události, vyhodnocují mimořádné situace a zasahují v místě události. Tyto složky by měly být schopny rychle zasahovat a obsluhovat telefonní linku tísňového volání. (Smetana, 2007, s. 14-54)

Policie České republiky¹

Dle etického kodexu PČR z roku 2006 je úkolem policie hlavně chránit bezpečnost ve společnosti, prosazovat zákon, chránit svobody a práva osob, preventivně působit proti trestným činnostem a usilovat o důvěru veřejnosti. Sama policie však neprovádí záchranné a likvidační práce, i když je součástí IZS. Jejím úkolem je hlavně zajistit veřejný pořádek a bezpečnost dopravy při likvidačních a záchranných pracích. PČR je podřízena ministerstvu vnitra a odpovídá za ni policejní prezident.

1 Lze pozvat příslušníka PČR

PČR se člení na policejní prezidium, útvary s celorepublikovou působností (útvary rychlého nasazení, kriminální policie, cizinecká policie aj.) a útvary s územně vymezenou činností (obvodní ředitelství). Zabezpečení funkce zajišťuje linka 158. (Smetana, 2007, s. 14-27)

Zdravotnická záchranná služba²

Dle zákona č. 20/1996 Sb. „*O péči a zdraví lidu*“ má záchranná služba poskytovat odbornou neodkladnou přednemocniční péči. Záchranná služba je zřizována krajem, který odpovídá za organizaci. Úkolem záchranné služby je poskytovat pomoc při stavech, které ohrožují život, vedou ke smrti, způsobí trvalé chorobné změny bez poskytnutí pomoci, působí náhlou bolest a změny jednání a chování postiženého. Zabezpečení funkce zajišťuje tzv. tísňové volání. Jednotky služby musí být v takové vzdálenosti, aby zajistily přednemocniční pomoc do 15 minut od tísňové výzvy. Záchranná služba disponuje sanitními vozidly s plným vybavením a vrtulníky. (Smetana, 2007, s. 28-37)

Hasičský záchranný sbor české republiky a jednotky požární ochrany³

Základní poslání HZS ČR je stanoveno zákonem č.238/2000 Sb. „*O hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů*“ a „*má chránit životy a zdraví obyvatel a majetek před požáry a poskytovat účinnou pomoc při mimořádných událostech*“. (Smetana, 2007, s. 40)

HZS je tvořen generálním ředitelstvím, 14-ti záchrannými sbory, střední odbornou a vyšší odbornou školou požární ochrany ve Frýdku-Místku, čtyřmi odbornými učilišti, institutem ochrany obyvatelstva, technickým ústavem požární ochrany a základnou logistiky. Zabezpečení funkce zajišťuje linka 150, které přijímají a vyhodnocují informace. Vedle HZS stojí dobrovolné hasičské sbory, které jsou spravovány obcemi. (Smetana, 2007, s. 38-53)

IZS je aktivní v případě mimořádné události a při záchranných a likvidačních pracích. Složky IZS jsou koordinovány operačními a informačními středisky IZS, což je operační středisko hasičského záchranného sboru a operační středisko generálního ředitelství hasičského záchranného sboru. Tyto střediska musí přijmout a vyhodnotit informace o mimořádných událostech, zprostředkovat organizaci plnění úkolů od velitele zásahu, plnit úkoly a vyzoomět ostatní složky IZS. (Smetana, 2007, s. 5)

2 Lze pozvat příslušníka Záchranné služby

3 Lze pozvat příslušníka HZS ČR

Tísňové volání⁴

Na tísňovou linku se volá v případě, že se člověk ocitne v tísňové situaci. Zneužití tísňových linek je trestné. V případě, že jste svědkem rozsáhlého nebezpečí a nevíte na jakou linku volat, je možné zavolat na 112. Při volání platí pravidla, a to zachovat klid, volat z bezpečného místa, vyčkat na přihlášení operátora a v případě dovolání se na jinou složku IZS nezavěšovat. Dále je nutné mluvit stručně a srozumitelně. Je nutné nahlásit svoje jméno, telefonní číslo, co se stalo, jestli se událost ještě děje a kolik osob je v nebezpečí. Dále se dispečer zeptá, kde se událost stala, pokud nevíte přesnou adresu, lze místo podrobněji popsat. Pokud je stále možné nebezpečí, měl by to dispečer vědět. To znamená, pokud hrozí výbuch nebo není možná příjezdová trasa k místu nehody. V této fázi vám dá pokyny operátor, podle nichž budete pracovat. Nikdy se nezavěšuje tísňová linka dříve, než vás k tomu dispečer vyzve. Pokud se situace během čekání na příjezd IZS změní, informujte znovu operátora na tísňové lince⁵.

4 Lze pozvat dispečera tísňové linky. Možnost zkoušky modelového rozhovoru mezi žákem a dispečerem tísňové linky.

5 Tísňová volání. In: *Hasičský záchranný sbor České republiky: Předcházíme rizikům* [online]. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/tisnova-volani-v-ceske-republice.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>

Pracovní list k tematickému celku Integrovaný záchranný systém pro 2. stupeň
ZŠ

Jméno: _____ Datum: _____

Úkol č. 1.: Vypiš všechny složky integrovaného záchranného systému.

Úkol č. 2.: Rozhodni a zakroužkuj z každé otázky jednu možnost, která je správná.

1. Policie České republiky je
 - a. Jedinou složkou základního integrovaného záchranného systému
 - b. Podřízena ministerstvu vnitra
 - c. Podřízena ministerstvu obrany
 - d. Hlavní složkou při záchranných a likvidačních pracích
2. Úkolem Policie české republiky NENÍ
 - a. Chránit bezpečnost majetku a osob
 - b. Konat vyšetřování trestných činů
 - c. Odhalovat přestupky
 - d. Usměrnovat IZS
3. Hasičský záchranný sbor České republiky
 - a. Spolupracuje s mezinárodními organizacemi
 - b. Spolupracuje pouze s Policií České republiky
 - c. Nespolupracuje se státními orgány
 - d. Nespolupracuje se záchrannou zdravotnickou službou
4. Záchranná zdravotnická služba
 - a. Využívá pouze sanitních vozů
 - b. Musí být na místě zranění do 15 minut od přivolání pomoci
 - c. Nemá tzv. tísňovou linku
 - d. Nemá lékaře
5. O nasazení vrtulníku rozhoduje
 - a. Pacient
 - b. Terén
 - c. Lékař
 - d. Personál operačního střediska

Úkol č. 3.: Přiřaď k levému sloupci pravý sloupec pomocí spojovacích čar

Policie České republiky	158
Zdravotnická záchranná služba	Zpracovává koncepci obrany obyvatelstva
Hasičský záchranný sbor České republiky	Zabezpečuje vyrozumění a varování
	150
	155
	Identifikuje zraněné a zemřelé osoby
	Zajišťuje dopravu raněných
	Vyhlašuje celostátní pátrání
	Spolupracuje s organizací INTERPOL

Úkol č. 4.: Přečti si příběh a pod ním škrtni činnosti, které bys neměl dělat

Jsi na projížďce na kolečkových bruslích se svým kamarádem. Najednou uslyšíte volání o pomoc. Pojedete se podívat, odkud se volání ozývá. Naleznete mladou ženu, která má poraněný obličej a vykradené auto. Co uděláte?

1. Zavolám napřed mámě a tátovi a řeknu, co se stalo
2. Zavolám na číslo 158
3. Prohlédnu si, jaké zranění žena v obličeji má
4. Ujedeme pryč
5. Budu pronásledovat toho, kdo jí to udělal
6. Zeptám se ženy, jak se jmenuje
7. Zeptám se ženy, jak se to stalo
8. V první řadě ženu začnu ošetřovat

Úkol č. 5.: Zakroužkuj správnou odpověď na otázku

1. Musím se dispečerovi tísňové linky představit? ANO/NE
2. Záleží na tom, kde se nacházím já, ne kde nehoda? ANO/NE
3. Musím položit telefon, když se dovolám na jinou tísňovou linku? ANO/NE
4. Není podstatné dělat to, co mi dispečer doporučí? ANO/NE
5. Je zneužití tísňové linky trestné? ANO/NE
6. Nevolám na tísňovou linku, když nevím přesnou adresu ANO/NE

Pracovní list k tematickému celku Integrovaný záchranný systém pro SŠ

Jméno: _____ Datum: _____

Úkol č. 1.: Vypiš jednotlivé složky integrovaného záchranného systému a jejich dělení.

Úkol č. 2.: Seřad' algoritmus zdravotnického zásahu při neštěstí.

- Přijetí tísňové výzvy
- Třídění a ošetření podle naléhavosti
- Odsun postižených
- Aktivace traumatologických plánů a posilových prostředků
- Vyhodnocení situace, odhad ztrát, odhad potřebných posil a prostředků
- Identifikace zemřelých a raněných
- Organizace činnosti na místě události
- Uvolňování lůžek a zdravotnických zařízení
- Zpracovávání dokumentace

Úkol č. 3.: Zakroužkuj správnou odpověď na otázku.

- | | |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| 1. Jsou operační střediska oprávněna povolávat jednotky HZS? | ANO/NE |
| 2. Patří mezi základní složky IZS jednotky požární ochrany? | ANO/NE |
| 3. Musí se v místě neštěstí vyhlásit stupeň poplachu? | ANO/NE |
| 4. Při společném zásahu IZS není nutné mít velitele zásahu. | ANO/NE |
| 5. Nesmí se poskytovat informace příbuzným osob, které jsou postiženy mimořádnou událostí? | ANO/NE |
| 6. Provádí koordinaci složek IZS při zásahu pouze operační středisko? | ANO/NE |

Úkol č. 4.: Přečti si příběh a pod ním škrtni věty, podle kterých bys nepostupoval.

Jsi svědkem hromadné autonehody. Sám nejsi poraněn. Přijel si na místo s kamarády jako první. Co uděláš?

1. Ujedete
2. Podíváš se, kolik je zraněných
3. Zjistíš, kde přesně se nehoda nachází
4. Zjistíš, jaká vozidla jsou nepojízdná
5. Zavoláš linku 158 a 150
6. Zavoláš linku 112
7. Začneš vytažovat zapříčené osoby z vozu
8. Poslechněš vlastní instinkt, jak postupovat
9. Vezmeš si reflexní vestu

Úkol č. 5.: Doplň tak, aby věty dávaly smysl.

Úkolem PČR je hlavně _____ a _____ dopravy při likvidačních a záchranných pracích. PČR je podřízena _____ a odpovídá za ni policejní prezident. PČR se člení na policejní _____, útvary s celorepublikovou působností (např.: _____) a útvary s územně vymezenou činností (obvodní ředitelství). Zabezpečení funkce zajišťuje linka _____.(Smetana, 2007, str. 14-27)

5.7 Tematický celek – Přežití

Cíle tématu

- Kognitivní: Žák ovládá základy přežití ve volné přírodě. Žák umí postupovat dle pravidel přežití.
- Afektivní: Žák uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a je ochoten postupovat podle pravidel přežití. Žák je ochoten komunikovat a spolupracovat se svými spolužáky.
- Psychomotorické: Žák aplikuje v terénu praktické postupy pro přežití.

Zařazení v RVP

- pro ZŠ: Zeměpis/terénní geografická výuka, praxe a aplikace
- pro gymnázia: Geografie/geografické informace a terénní cvičení, Výchova ke zdraví/rizika ohrožující zdraví a jejich prevence

Výklad

V první fázi přežití je nutné si stanovit priority. Zda je důležitá voda, přístřeší, potrava, oheň, signalizace nebo přesun.

- Bez vody člověk nepřežije, proto nesmíš hledat vodu až v okamžiku, kdy ti dojde. Pokud člověk vodu nemá, měl by dodržovat určité zásady. A to minimalizovat fyzickou zátěž, nemluvit, dýchat nosem, jíst velmi málo a vyhýbat se vyhřátým místům a povrchům. Zdroje vody jsou prameny, jezera, vodní toky, rosa na listech a stromech, led, sníh či destilovaná mořská voda. Pokud je člověk v neznámém prostředí přítomnost vody mu napoví nížiny, oázy, hejna hmyzu a zvěř, která směřuje k napajedlům. Neznámá voda může být zdrojem infekce a nákazy, proto pokud člověk vodu nezná, neměl by ji pít bez ošetření. Ošetření spočívá ve varu vody, nebo pokud voda projde přes uhlíkový filtr, který zničí jak biologické tak chemické látky. Improvizací filtrace vody může být filtrace vody přes tkaninu, var vody apod.
- Přístřeší je nutností delšího pobytu ve volné přírodě. Pokud se má člověk bezpečně vyspat a odpočinout si, je jakákoli ochrana důležitá. Jako přístřeší může sloužit převis, jeskyně, jáma, ale i halda kamenů. Pokud se v místě nachází vrak letadla nebo vozidla, je ho možné jako přístřeší použít také, ovšem nesmí hrozit výbuch.
- Potravu lze získat v přírodě lovem nebo sběrem. Lovit se dá pomocí kamenů, nože, improvizovaného šípů, zakryté jámy apod. Pokud člověk uloví živočicha, měl by ho tepelně zpracovat, tzn. upéct nad ohněm. Maso je v syrovém stavu ve většině případů nestravitelné. Tepelnou úpravou se maso zbaví všech choroboplodných zárodků a případných parazitů. Z rostlinné stravy lze v přírodě získat ovoce, zeleninu, obiloviny i

luštěniny. Obecně však platí pravidlo, že pokud jsou bobule žluté nebo bílé barvy, ve většině případů nejsou jedlé. Pokud člověk narazí na rostlinu, o jejíž požitelnosti nic neví, platí postup, že se rostlina (její kořen, stonek nebo list) rozemne v rukou a přiloží se na kůži a pokud nezpůsobí svědění a pálení, tak se přiloží na rty, pokud nezpůsobí jakoukoli reakci, je možné část rostliny pozřít. Nenastane-li do 12 hodin zažívací či halucinogenní problém, je možné konzumovat rostlinu delší dobu.

- Oheň je velmi důležitou složkou přežití. Dodává teplo, světlo, signalizaci, odhání hmyz a zvěř. Oheň lze rozdělat pomocí křemene a čepele nože, březové kůry, listů, pokud člověk nemá zapalovač nebo sirky. Platí pravidlo, že oheň hoří, pokud má přívod vzduchu.
- Pro záchranu je potřeba vysílat nějaké signály. Pokud ztracený nemá vysílačku nebo mobilní telefon, tak se vysílají signály pomocí tří zapálených ohňů ve tvaru trojúhelníku, což je mezinárodně uznávaná nouzová signalizace. Dále lze signalizovat látkou, lesklou plochou a pomocí předmětů, které do krajinného rázu nepatří.
- Přesun musí být někdy nenápadný a pro utajení pohybu v přírodě platí pravidla. A to pomalý postup, využití maskovacích vlastností terénu, vyhýbání se otevřenému prostoru, vyhýbání se slunným místům, vyhýbání se volně žijící zvěři a hejnům ptactva (vyplašení zvířat člověka prozradí), vyhýbat se místům, které zanechávají stopy (vysoká tráva, rozbahněná půda) (Ministerstvo obrany, 2008, s.34-45)

Pro přežití platí psychologie SURVIVAL. Pokud se člověk bude řídit podle survival, měl by přežít.

S- survey situation/odhadni situaci

U- use your flesh/využij všechny své smysly

R- remember/zapamatuj si, kde jsi

V- vanquish/překonej strach a paniku

I-improvisation/improvizuj

V- value/hodnota života

A- autochthon/jednej jako domorodci

L- live with your flesh/žij svými smysly, ale..

Realizace

Úvod:

Orientační hra ve skupinách. Žáci jsou rozděleni do skupin, dle celkového počtu žáků. Skupiny procházejí trasu označenou fáborcky (u mladších žáků) nebo jen podle mapy (u starších žáků) a na jednotlivých stanovištích plní zadané úkoly, které mají napsané v informačním listu. Stanoviště jsou tři. Na každém stanovišti je učitel, který kontroluje správnost úkolu. Trasa a případná naleziště jsou vyznačena na mapě, kterou žáci dostanou při startu. Žáci na startu dostanou pomůcky, které s sebou musí nosit během celé hry, podle potřeby a vlastního rozhodnutí využijí ty, které budou potřebovat.

Příprava:

Přípravná část učitelů by měla být ve vytyčení cesty („vyfáborkování“), nachystání jednotlivých stanovišť a přípravě potřebného materiálu na jednotlivá stanoviště. Stanoviště je nutné vyznačit pořadovým číslem a viditelným znakem, že se jedná o stanoviště. Učitelé nachystají informační listy a mapy jednotlivých stanovišť a nalezišť.

Samotná realizace:

Žáky rozdělíme do skupin. Rozdáme list s úkoly do každé skupiny. Společně projdeme mapu, základní body, start a cíl. Vysvětlíme podstatu celé hry. Skupinky by měly vycházet v časovém intervalu 5 minut po sobě a na trati by se měli pohybovat pedagogové, ovšem tak, aby je žáci neviděli.

Po zahájení hry si žáci musí zvolit funkce jednotlivých žáků ve skupině. To znamená, velitel, nosič, kontrolor apod. Po přesunu od startu k prvnímu stanovišti žáci mají zaznačeno v mapě, kde hledat vodu. Je nutné najít 3l. balené vody. Pokud 3l. najdou, pedagog jim vydá další mapu se stanovištěm č.:2. Pokud najdou 2l. nebo 1l. dostanou ½ nebo 1/3 mapy. Balenou vodu musí přinést do cíle. Na druhém stanovišti mají žáci za úkol najít potravu. Je nutné, aby žáci našli konzervu s jídlem. Místo nálezů je zaznačeno v mapě. Konzervu žáci musí přinést na poslední stanoviště. Po splnění úkolu pedagog žákům vydá poslední mapu, na které je vyznačeno cílové stanoviště. Po přesunu na poslední stanoviště žáci mají za úkol rozdělat oheň a připravit potravu. Třetí stanoviště by mělo být přizpůsobeno pro otevřený oheň a žákům by měli asistovat pedagogové v případě potřeby.

Způsob vyhodnocení:

Nejrychlejší čas se splněním všech úkolů.

Úkol č. 1.: START

Rozdělte si funkce (velitel, nosič, hledač, kontrolor apod.) ve skupině. Postupujte podle fáborků k 1. stanovišti. Pomůcky, které s sebou nesete, musíte donést do cílového stanoviště.

Úkol č. 2.: 1. STANOVIŠTĚ

Najděte balenou vodu (3l.). Místo nálezů je vyznačeno v mapě. Po nalezení předložte vodu učiteli a dostanete další mapu, podle které se budete orientovat na dalším stanovišti. Vodu je nutné si vzít s sebou. Postupujte opět cestou, která je vyznačena fáborky.

Úkol č. 3.: 2. STANOVIŠTĚ

Najděte konzervu. Místo nálezů je vyznačeno v mapě. Po nalezení předložte konzervy učiteli a dostanete další mapu, podle které se budete orientovat na dalším stanovišti. Konzervu je nutné si vzít s sebou. Postupujte opět cestou, která je vyznačena fáborky.

Úkol č. 4.: CÍL

Rozdělte oheň na místě, které je vyznačeno v mapě. Pro zažehnutí ohně použijte věci, které jste si přinesly. Vyberte ty, které budou pro zažehnutí ohně nejefektivnější. Po zažehnutí ohně použijte připravené dřevo. Sestavte si kotlík a uvařte si potravu, kterou jste si donesly.

Hra končí po rozdělení ohně. Nejrychlejší čas skupiny vyhrává.

Informační list k tematickému celku Přežití pro SŠ

Úkol č. 1.: START

Rozdělte si funkce (velitel, nosič, hledač, kontrolor apod.) ve skupině. Postupujte podle mapy k 1. stanovišti. Pomůcky, které s sebou nesete, musíte donést do cílového stanoviště.

Úkol č. 2.: 1. STANOVIŠTĚ

Najděte balenou vodu (3l.). Místo nálezů je vyznačeno v mapě. Po nalezení předložte vodu učitelů a dostanete další mapu, podle které budete postupovat dále. Vodu je nutné si vzít s sebou.

Úkol č. 3.: 2. STANOVIŠTĚ

Najděte konzervu. Místo nálezů je vyznačeno v mapě. Po nalezení předložte konzervy učitelů a dostanete další mapu, podle které budete postupovat dále. Konzervu je nutné si vzít s sebou.

Úkol č. 4.: CÍL

Rozdělte oheň na místě, které je vyznačeno v mapě. Pro zažehnutí ohně použijte věci, které jste si přinesly. Vyberte ty, které budou pro zažehnutí ohně nejefektivnější. Po zažehnutí ohně použijte připravené dřevo. Sestavte si kotlík a uvařte si potravu, kterou jste si donesly.

Hra končí po rozdělení ohně. Nejrychlejší čas skupiny vyhrává.

Závěr

V předložené diplomové práci byl zpracován přehled o historii branné výchovy od roku 1918 do roku 1989. V práci je sepsán rozdíl branné výchovy za doby 1. Československé republiky a „předlistopadového období“ včetně toho, jakým způsobem se branná výchova vyučovala v jednotlivých obdobích československé historie. Po přečtení teoretické části je snadné pochopit, co byl obsah a úkol branné výchovy a jakým způsobem byla na školách vyučována. Branná výchova byla od roku 1918 širokospektrá. To znamená, že se zabývala tématy od politické situace v Československu, přes praktický výcvik střelby, až po poskytnutí zdravotní pomoci. Během výuky branné výchovy se často odlišovala dotace hodin pro dívky a pro chlapce. Dívky se více zaměřovaly na poskytnutí první pomoci, hospodaření v domácnosti či správnou telefonní komunikaci, zatímco chlapci měli více vyučovacích hodin střelby, vojenských formací a oprav telekomunikačních přístrojů. Za důležité okamžiky ve vývoji branné výchovy může být považován nástup Adolfa Hitlera k moci, kdy byla branná výchova prohloubena z důvodu hrozící války, a rok 1973, kdy se branná výchova stala součástí výuky v mateřských školách proto, aby děti dokázaly vůbec rozpoznat nebezpečí. Během 70. let 20. století byla branná výchova rozvinuta i na formu zájmové činnosti, což bylo typické pro socialismus. Náplní zájmové činnosti byly např. školní soutěže a mimoškolní kroužky, čímž šlo o utužování kolektivu. Celkově by se dalo říci, že byla branná výchova vždy ovlivněna ideologií, politickou stranou a politickou situací.

V praktické části byly splněny stanovené cíle a vytvořen jednodenní celoškolní projekt. Takový model projektu je možné realizovat na ZŠ a SŠ. Součástí projektu jsou pracovní a informační listy. Jednodenní projekt byl vytvořen proto, aby nebyly zatíženy jiné předměty (např. OV, ZSV, dějepis či zeměpis) brannou výchovou a žáci se mohli učit zkušenostmi a praktickým výcvikem. Pro možnost komunikace mezi žáky, poznávání nových spolužáků a teambuildingu, je projekt celoškolní. Tematické celky projektu, kterými jsou Základy první pomoci, Orientace v terénu, Integrovaný záchranný systém a Přežití, byly vytvořeny na základě důležitosti těchto oblastí pro život. Žáci se mohou kdykoliv ocitnout v různých krizových situacích a absolvováním projektu Novodobá branná výchova jim je umožněno se na tyto nepředvídatelné události lépe připravit a vědět jak v takových případech postupovat. Celky Základy první pomoci a Integrovaný záchranný systém jsou koncipovány teoreticky, ovšem je potřebné při realizaci projektu doplnit teorii i praktickým výcvikem. Případné praktické činnosti, kdy a jak je realizovat, jsou v tematických celcích vyznačeny. Celky orientace v terénu a Přežití musí být uskutečněny v okolí školy, to znamená, že žáci praktický výcvik absolvují.

Přínosem pro žáky jsou nejen nabyté vědomosti díky teoretické části projektu, ale především získané zkušenosti při praktické činnosti. Vyhodnocení úspěšnosti realizovaného projektu Novodobá branná výchova lze zjistit pomocí sebehodnotícího formuláře, který je součástí praktické části diplomové práce.

Bylo by vhodné, aby se branná výchova více objevovala jako součást vyučovacích předmětů, např. občanské výchovy, základů společenských věd, dějepisu, tělesné výchovy a zeměpisu. To ovšem z důvodu přeplněných učebních osnov není zcela možné. Nejde o to, žáky připravit na válečný konflikt nebo revoluční hnutí, ale více je učit zvládat možné krizové situace a řešit možná nebezpečí. Vždy je pro žáky lepší učit se metodou zkušenosti a praxe, než pouhé teorie. Proto by se s žáky mělo pracovat více prakticky, například formou projektů a tudíž by se měla současná branná výchova ve škole více zaměřit na praktickou stránku věci.

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
EU	Evropská Unie
GPS	Globální polohový systém
HSZ ČR	Hasičský záchranný sbor České republiky
IZS	Integrovaný záchranný systém
NATO	Severoatlantická aliance
OV	Občanská výchova
PČR	Policie České republiky
RVP	Rámcový vzdělávací program
ŠVP	Školní vzdělávací program
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ZSV	Základy společenských věd

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- BYDŽOVSKÝ, Jan. *Akutní stavy v kontextu*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008. 450 s. ISBN 978-80-7254-815-6.
- ČAPÁK, Ivo. *Branná výchova 2: (Branný systém státu a jednotný systém branné výchovy obyvatelstva ČSSR)*. Vyd. 1. Brno, 1986.
- ČAPÁK, Ivo. *Branná výchova*. Vyd. 1. Brno, 1986.
- ČERNOCH, F., DOLEJŠ, L., FENCL, J.: *Branná výchova s metodikou. Učebnice pro střední pedagogické školy*. Praha, 1980.
- DOLENSKÝ, J.: *Branná výchova a škola*. Praha: Stát. nakl., 1934.
- DOLENSKÝ, J.: *Příručka branné výchovy pro učitelstvo národních škol*. Praha: Státní nakl., 1937.
- DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka : moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 212 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2915-1.
- FRIML, Jan. *Branná výchova pro studující učitelství. Sv. 1*. Vyd. 1. Praha, 1986.
- FRIML, Jan. *Branná výchova pro studující učitelství. Sv. 1*. Vyd. 1/1. Praha, 1988.
- FRIML, Jan. *Branná výchova pro studující učitelství. Sv. 2*. Vyd. 1. Praha, 1986.
- FRIML, Jan. *Branná výchova pro studující učitelství. Sv. 2*. Vyd. 1/1. Praha, 1988.
- HAVLÍČKOVÁ, Anna: *Podrobné učebné osnovy a rozvrhy učiva branné výchovy*. Brno, 1939.
- HORÁK, Josef, KRATOCHVÍL, Milan a PAŘÍZEK, Vlastimil. *Základy pedagogiky*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2001. 86 s. Studijní texty pro distanční studium. ISBN 80-7083-534-6.
- HORVÁT, T., BRÁZDOVÁ, Z., MAYER, J.: *Branná výchova v 9. ročníku ZDŠ*. Praha, 1973.
- HORVÁT, T., ČEKAL, J., FENCL, J.: *Branná výchova v 6. ročníku ZDŠ*. Praha, 1973.
- HORVÁT, T., ČEKAL, J., KRSEK, M.: *Branná výchova v 7. Ročníku ZDŠ*. Praha, 1974.

- HORVÁT, T., MAYER, J., RÍDL, L.: *Branná výchova v 8. ročníku ZDŠ*. Praha, 1973.
- HOUŠKOVÁ, Štěpánka. *Obecné zásady předlékařské první pomoci*. Vyd. 1. Praha: Hipokampus, 2012. 18 s. ISBN 978-80-905113-0-9.
- CHÁB, J.: *Rukověť branné výchovy na středních školách a školských zařízení 1*. Praha: Naše vojsko, 1986.
- KADEŘÁBEK, Alois. *Branná výchova: (Ideol. a vojenskopolit. otázky zabezpečení ochrany ČSSR.)*. 1. Vyd. 1. Brno, 1987.
- KALHOUS, Zdeněk - OBST, Otto. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2002. 447 s. ISBN 807178253X.
- KOMÍNEK, Peter. *Branná výchova v systému komunistické výchovy*. Brno, 1987.
- KONIŘOVÁ, Marta, ed. *Branná výchova: soupis učebnic branné výchovy ve sbírce oddělení dějin školství Muzea Komenského v Přerově*. Přerov: Muzeum Komenského v Přerově, 2006. 131. ISBN 80-239-8964-2.
- KRÁKORA, Pavel a KOPEČEK, Pavel. *Dějiny Československa 1918-1992*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2010. 54 s. ISBN 978-80-7425-080-4.
- KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Ekopress, 2001. 709 s. ISBN 80-86119-45-9.
- Malá ilustrovaná encyklopedie: A-Ž*. Praha: Encyklopedický dům, 1999. 1213 s. ISBN 80-86044-12-2.
- MATIČKA, Václav. *Branná výchova*. 1. dotisk. Brno, 1979.
- Mervart, V.: *Branná výchova na škole národní. Pro 1. až 8. postupný ročník obec. škol. Příručka pro učitele národních škol*. 3. opravené a doplněné vydání. Praha: ÚNKUČS, 1936.
- Osnovy branné výchovy na obecných a měšťanských školách a v jednoročních učebních kurzech při měšťanských školách*. Praha: Státní nakl., 1938.
- PAVLÍK, Luboš. *Branná výchova: Pro studující učitelství zákl. a stř. šk.* Vyd. 1. Praha, 1981.
- PRÁŠILOVÁ, Michaela. *Tvorba vzdělávacího programu*. Vyd. 1. V Praze : Triton, 2006. 191 s. První pomoc pro pedagogy; 3. ISBN 8072547127.

Přežij: příručka pro přežití v krizových situacích. 2. vyd. Praha: Ministerstvo obrany ČR - Agentura vojenských informací a služeb, 2008. 155 s. ISBN 978-80-7278-451-6.

SMETANA, Marek - KRATOCHVÍLOVÁ, Danuše. Integrovaný záchranný systém a jeho složky. Vyd. 1. Ostrava : Ostravská univerzita, 2007. 134 s. ISBN 978-80-7368-337-5.

TOMKOVÁ, Anna - KAŠOVÁ, Jitka - DVOŘÁKOVÁ, Markéta. Učíme v projektech. Vyd. 1. Praha : Portál, 2009. 173 s.

Učební osnovy branné výchovy pro školy druhého a třetího stupně. Doplnky učebních osnov pro školy střední, gymnázia a pedagogická gymnázia. 1.vyd. Praha, 1952.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Dostupné z:[http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_garda_\(%C4%8CSR\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_garda_(%C4%8CSR))

JIŘIČKA, Jan. Do škol se vrátila branná výchova. Děti se místo střelení učí o NATO. *IDNES: zprávy* [online]. 2013 [cit. 2014-06-21]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/branna-vychova-ve-skolach-0y3-/domaci.aspx?c=A131111_115416_domaci_jj

Krizová situace. In: *Ministerstvo vnitra České republiky: Moderní úřad* [online]. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z:<http://www.mvcr.cz/clanek/pojmy-krizova-situace.aspx>

MORKES, František. Proměny povinné školní docházky. [online]. 2010, č. 33 [cit. 2014-06-21]. Dostupné z:<http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5492>

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. In: *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2014-06-23]. Dostupné z:<http://www.nuv.cz/file/159>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2014-06-23]. Dostupné z:<http://www.nuv.cz/file/137/>

Tišňová volání. In: *Hasičský záchranný sbor České republiky: Předcházíme rizikům* [online]. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z:<http://www.hzscr.cz/clanek/tisnova-volani-v-ceske-republice.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>

Wikipedie: otevřená encyklopedie: Národní garda (ČSR) [online].c2014 [citováno 22. 06.2014].

INTERNETOVÉ ZDROJE OBRÁZKŮ A MAP

Obr. 1.: zdroj: První pomoc: Zásady první pomoci. *Polohování* [online]. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z: <http://www.prvni-pomoc.com/polohovani>

Obr. 2.: zdroj: (*Seznam.cz: Mapy* [online]. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z:http://www.mapy.cz/#!q=litovel&t=s&x=17.088000&y=49.700171&z=14&d=muni_20_0_1&c=T&l=16)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Pracovní list k tematickému celku Základy první pomoci pro 2. stupeň ZŠ/ řešení

Příloha č. 2: Pracovní list k tematickému celku Základy první pomoci pro SŠ/ řešení

Příloha č. 3: Pracovní list k tematickému celku Integrovaný záchranný systém pro 2. stupeň ZŠ/ řešení

Příloha č. 4: Pracovní list k tematickému celku Integrovaný záchranný systém pro SŠ/ řešení

Příloha č. 1

Pracovní list k tematickému celku Základy první pomoci pro 2. stupeň ZŠ

Jméno: _____ Datum: _____

Úkol č. 1: Rozhodni a zakroužkuj z každé otázky jednu možnost, která je správná

Vyjel si s tatínkem na projížďku na kole. Jedete chráněnou krajinnou oblastí Litovelského Pomoraví, kde se v určitých oblastech nevyskytují žádní lidé. Cesta je složitá, plná vyčuhujících kořenů a promáčené půdy. Máte s sebou batoh, ve kterém je mobil, pití, jídlo, náplasti a obvazy.

1. V půlce cesty tatínek spadne z kola na záda a přestane se hýbat. Co uděláš?

- d. Ujedu pryč
- e. Zavolám záchranku
- f. Zjistím, co se stalo a jak je tatínek zraněn**

2. Zjistil si, že se tatínek nehýbe. Co uděláš dál?

- d. Poliju ho vodou
- e. Zvednu ho na nohy
- f. Zjistím, zda mu buší srdce a má puls**

3. Zjistil si, že mu tluče srdce, ale nedýchá, co uděláš?

- d. Začnu s oživováním
- e. Zavolám záchranku**
- f. Obrátím ho na břicho

4. Pokud budeš volat záchranku, které číslo zavoláš?

- d. 112
- e. 155**
- f. 150

5. Záchranka je na cestě a jak bys měl postupovat dál?

- d. Zahájit umělé dýchání
- e. Čekat a nic nedělat
- f. Zjistím, zda nemá zapadlý jazyk**

6. Jasně a stručně popiš, co uděláš dál, aby tatínek začal znovu dýchat:

_____ zahájím dýchání z úst do
úst _____

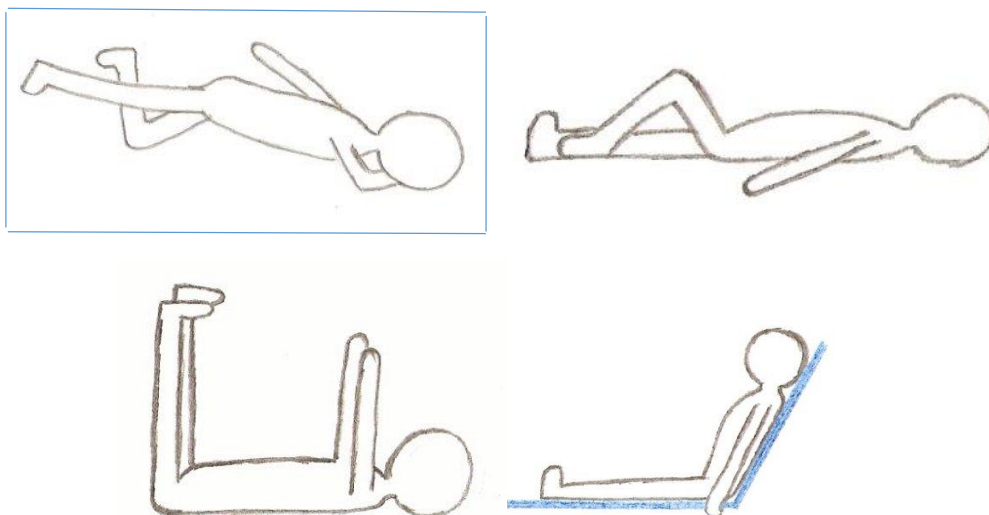
Úkol č. 2.: Zakroužkuj správnou odpověď na otázku

- | | |
|------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Vytéká při žilním krvácení jasně červená krev? | NE |
| 2. Mám bránit postiženému v epileptickém záchvatu v pohybu? | NE |
| 3. Projevuje se infarkt myokardu bolestí za hrudní kostí? | ANO |
| 4. Je možné dýchací cesty uvolnit úderem mezi lopatky? | ANO |
| 5. Je nutné při umělém dýchání zaklonit hlavu postiženého? | ANO |
| 6. Masírujeme na hrudní kosti, 2 cm nad mečovitým výběžkem při masáži srdce? | ANO |

Úkol č. 3.: Přiřaď k levému sloupci metodu záchrany z pravého sloupce (1 metoda přebývá)

Krátkodobá porucha vědomí	Poraněného zchladíme tekoucí vodou
Zástava dechu	Zvedneme horní končetiny nad podložku
Popálenina 1. stupně	Začneme provádět masáž srdce
Infarkt myokardu	Začneme provádět umělé dýchání
	Uklidníme pacienta a čekáme na příjezd záchranné služby

Úkol č. 4.: Vyber a vybarvi jeden obrázek, který ukazuje stabilizovanou polohu



Zdroj: První pomoc: Zásady první pomoci. *Polohování* [online]. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z: <http://www.prvni-pomoc.com/polohovani>

Úkol č. 5.: Vyber a zakroužkuj správnou a pravdivou možnost

1. Technická první pomoc je pomoc laická, tzn. předlékařská.
2. Přelékařská první pomoc je povinnost zákonem daná, takže musím podat první pomoc, i když jsem sám ohrožen na životě.
3. Základem je vždy zabezpečit hlavní životní funkce zraněného
4. Mezi hlavní životní funkce patří: průchodnost dýchacích cest, dostatečný krevní oběh a dostatečné dýchání
5. Dispečerovi záchranné služby nemusím říkat místo, kam má záchranná služba přijet, jelikož mě najdou díky GPS v mobilu.
6. Nikdy nevolám na číslo 112, pokud nejsem já nebo někdo jiný v ohrožení života.
7. Nemohu poskytnout první pomoc bez lékárničky.
8. Dlouhodobé poruchy vědomí trvají déle než jedna minuta.
9. Před dýcháním z úst do úst musíme v první řadě vyčistit dutinu ústní.
10. Pokud není hmatný pulz u poraněného nejprve zkusíme srdeční masáž, až později voláme záchrannou službu.

Příloha č. 2

Pracovní list k tematickému celku Základy první pomoci pro SŠ

Jméno: _____ Datum: _____

Úkol č. 1: Rozhodni a zakroužkuj z každé otázky jednu možnost, která je správná

Vyjel sis sám na kole koupat se k blízkému lomu. K přírodnímu koupališti. Mnoho lidí se u vody nenachází. Jsou tam hlavně tvoji spolužáci. Máš u sebe mobilní telefon, různé obvazy, protialergení léky, náplast, desinfekci, pití, jídlo a deku.

- Ovšem po příjezdu si zahlédl svého spolužáka, který uklouzl na kamenu, spadl do vody a začal se topit. Co uděláš jako první pro jeho záchranu?
 - Budu dělat, že jsem nic neviděl
 - Zavolám ihned hasiče
 - Podám mu dlouhou tyč nebo klacek**
 - Skočím pro něj do vody
- Po vytažení z vody si spolužák poranil nárt o kamenitý terén. A došlo k žilnímu krvácení. Co uděláš pro zastavení krvácení?
 - Použiju tlakový obvaz a stlačím poraněné místo**
 - Na místo nastříkám desinfekci a použiju tlakový obvaz
 - Okamžitě přivolám záchrannou službu
 - Celý kotník zaškrťm, ať nedojde ke ztrátě krve
- Během poskytování první pomoci spolužákovi se kamarádce udělalo z pohledu na krev špatně a spadla na zem. Jak budeš reagovat v tomto případě?
 - Ihned zavoláš záchrannou službu
 - Nereaguješ, počkáš, jestli se probere sama
 - Položíš jí na záda, zvedneš ji dolní končetiny a počkáš, až se probere**
 - Zvedneš ji do polosedu a počkáš, až se probere
- V případě, kdyby se kamarádka neprobrala do 1. minuty, jak budeš postupovat?
 - V první řadě zjistím, zda má zachovány životní funkce**
 - Ihned začnu s resuscitací
 - V první řadě kamarádku položím do stabilizované polohy
 - Zvednu jí dolní končetiny nad podložku

Úkol č. 2.: Stručně a jasně popiš, jak bys postupoval při nepřímé srdeční masáži

_____ uložíme postiženého na podložku, nahmatáme hrudní kost, 2 cm nad mečovitým výběžkem, paže máme nepnuté, stisky provádíme kolmo, vyvíjíme tlak na srdce _____

Úkol č. 3.: Zakroužkuj správnou odpověď na otázku

1. Je nutné odstraňovat cizí tělesa z ran? NE
2. Musíme podat zraněnému tekutiny? NE
3. Musí být součástí domácí lékárničky léky proti bolesti? NE
4. Je nutné volat v případě pokousání psem policii? NE
5. Můžeme raněnému podat léky před příjezdem sanitky? ANO
6. Resuscitace znamená ožívování? ANO

Úkol č. 4.: Doplně správné slovo na vynechané místo

Poruchy vědomí

Jejich příčinou je nedostatečné __prokrvení mozku__.

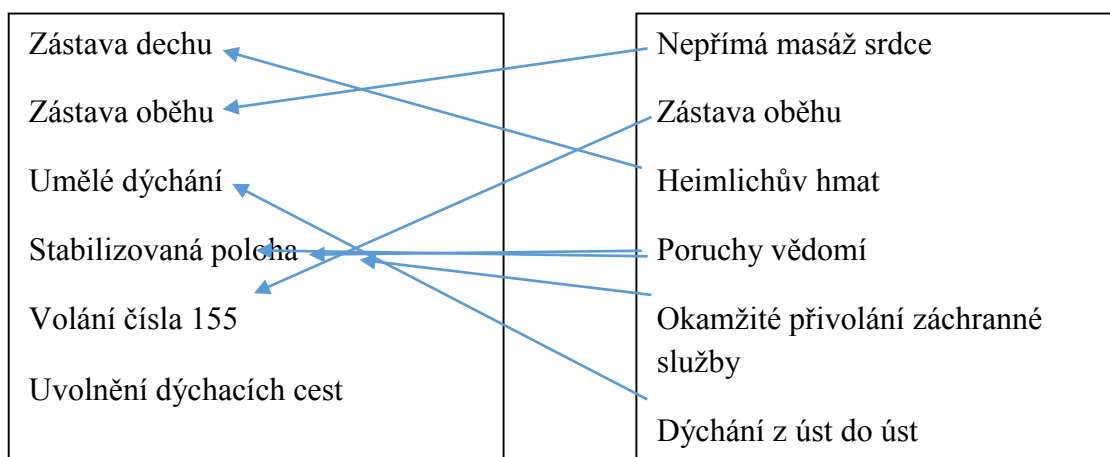
Dělíme je

- c) __krátkodobé__: Jejich trvání je do __1 minuty__. Jsou zapříčiněny únavou, bolestí či __dehydratací__. Postiženého položíme na záda a zvedneme mu dolní končetiny. __není__ nutné __přivolat__ záchranou službu.
- d) Dlouhodobé: Jejich trvání je delší __než__ 1 minuta__. Příčina bývá ze __zdravotních__ důvodů__. __Je__ nutné __přivolat__ záchranou službu a do jejího příjezdu uložíme postiženého do stabilizované polohy.

Úkol č. 5.: Škrtni větu, která není pravdivá při postupu ukládání do stabilizované polohy

1. Raněnou osobu položíme na záda a klekneme si vedle ní
2. Dolní končetinu, která je blíže k nám, natáhneme
3. Osobu přetočíme na bok a spodní končetinu pokrčíme v koleni
4. Horní končetinu, na které osoba leží, protáhneme pod tělem a přitáhneme k sobě
5. Druhou ruku položíme dlaní k zemi pod hlavu
6. Hlavu předkloníme tak, aby byla brada co nejbliže k hrudníku

Úkol č. 6.: Přiřaď levý sloupec k pravému sloupci pomocí čar (možné i více spojení nebo žádné)



Příloha č. 3

Pracovní list k tematickému celku Integrovaný záchranný systém pro 2. stupeň ZŠ

Jméno: _____ Datum: _____

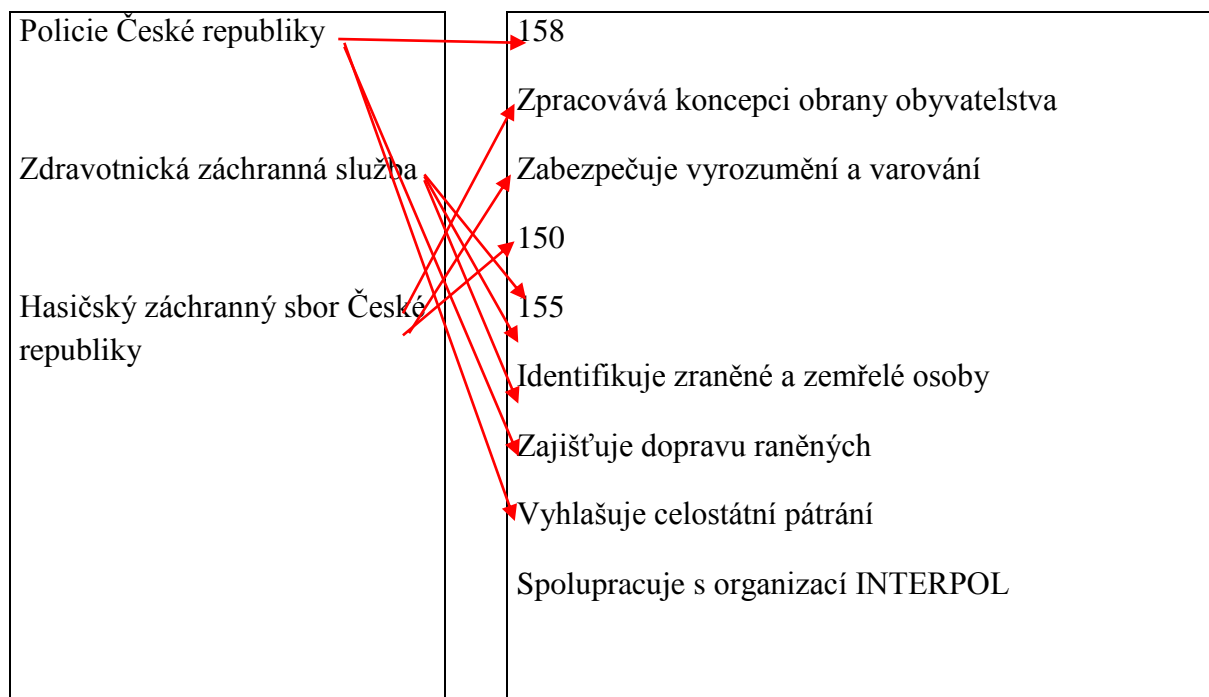
Úkol č. 1.: Vypiš všechny složky integrovaného záchranného systému.

_____ Policie ČR, zdravotnická záchranná služba, Hasičský sbor ČR a jednotky požární ochrany _____

Úkol č. 2.: Rozhodni a zakroužkuj z každé otázky jednu možnost, která je správná.

1. Policie České republiky je
 - e. Jedinou složkou základního integrovaného záchranného systému
 - f. Podřízena ministerstvu vnitra**
 - g. Podřízena ministerstvu obrany
 - h. Hlavní složkou při záchranných a likvidačních pracích
2. Úkolem Policie české republiky NENÍ
 - e. Chránit bezpečnost majetku a osob
 - f. Konat vyšetřování trestných činů
 - g. Odhalovat přestupky
 - h. Usměřňovat IZS**
3. Hasičský záchranný sbor České republiky
 - e. Spolupracuje s mezinárodními organizacemi**
 - f. Spolupracuje pouze s Policií České republiky
 - g. Nespolupracuje se státními orgány
 - h. Nespolupracuje se záchrannou zdravotnickou službou
4. Záchranná zdravotnická služba
 - e. Využívá pouze sanitních vozů
 - f. Musí být na místě zranění do 15 minut od přivolání pomoci**
 - g. Nemá tzv. tísňovou linku
 - h. Nemá lékaře
5. O nasazení vrtulníku rozhoduje
 - e. Pacient
 - f. Terén
 - g. Lékař
 - h. Personál operačního střediska**

Úkol č. 3.: Přiřaď k levému sloupci pravý sloupec pomocí spojovacích čar



Úkol č. 4.: Přečti si příběh a pod ním škrtni činnosti, které bys neměl dělat

Jsi na projížděce na kolečkových bruslích se svým kamarádem. Najednou uslyšíte volání o pomoc. Pojedete se podívat, odkud se volání ozývá. Naleznete mladou ženu, která má poraněný obličej a vykradené auto. Co uděláte?

1. Zavolám napřed mámě a tátovi a řeknu, co se stalo
2. Zavolám na číslo 158
3. Prohlédnu si, jaké zranění žena v obličeji má
- ~~4. Ujedeme pryč~~
- ~~5. Budu pronásledovat toho, kdo jí to udělal~~
6. Zeptám se ženy, jak se jmenuje
7. Zeptám se ženy, jak se to stalo
- ~~8. V první řadě ženu začnu ošetřovat~~

Úkol č. 5.: Zakroužkuj správnou odpověď na otázku

1. Musím se dispečerovi tísňové linky představit? ANO
2. Záleží na tom, kde se nacházím já, ne kde nehoda NE
3. Musím položit telefon, když se dovolám na jinou tísňovou linku? NE
4. Není podstatné dělat to, co mi dispečer doporučí NE
5. Je zneužití tísňové linky trestné? ANO
6. Nevolám na tísňovou linku, když nevím přesnou adresu NE

Příloha č. 4

Pracovní list k tematickému celku Integrovaný záchranný systém pro SŠ

Jméno: _____ Datum: _____

Úkol č. 1.: Vypiš jednotlivé složky integrovaného záchranného systému a jejich dělení.

_____základní složka IZS: Policie ČR, zdravotnická záchranná služba, Hasiči ČR a jednotky požární ochrany_____

_____ostatní složky IZS: městská policie, armáda ČR, hygienické stanice apod._____

Úkol č. 2.: Seřad' algoritmus zdravotnického zásahu při neštěstí.

1. Přijetí tísňové výzvy
2. Vyhodnocení situace
3. Aktivace traumatologických plánů
4. Organizační činnost
5. Třídění a ošetření raněných
6. Paralelní uvolnění lůžek
7. Odsun postižených
8. Identifikace zpracování dokumentace

(Smetana, 2007, s. 36)

Úkol č. 3.: Zakroužkuj správnou odpověď na otázku.

- | | |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Jsou operační střediska oprávněna povolávat jednotky HZS? | ANO |
| 2. Patří mezi základní složky IZS jednotky požární ochrany? | ANO |
| 3. Musí se v místě neštěstí vyhlásit stupeň poplachu? | ANO |
| 4. Při společném zásahu IZS není nutné mít velitele zásahu. | NE |
| 5. Nesmí se poskytovat informace příbuzným osob, které jsou postiženy mimořádnou událostí? | NE |
| 6. Provádí koordinaci složek IZS při zásahu pouze operační středisko? | NE |

Úkol č. 4.: Přečti si příběh a pod ním škrtni věty, podle kterých bys nepostupoval.

Jsi svědkem hromadné autonehody. Sám nejsi poraněn. Přijel si na místo s kamarády jako první. Co uděláš?

- ~~1. Ujedete~~
2. Podíváš se, kolik je zraněných
3. Zjistíš, kde přesně se nehoda nachází
- ~~4. Zjistíš, jaká vozidla jsou nepojízdná~~
- ~~5. Zavoláš linku 158 a 150~~
6. Zavoláš linku 112
- ~~7. Začneš vytažovat zapříčené osoby z vozu~~
- ~~8. Poslechněš vlastní instinkt, jak postupovat~~
9. Vezmeš si reflexní vestu

Úkol č. 5.: Dopln tak, aby věty dávaly smysl.

Úkolem PČR je hlavně _____ chránit bezpečnost _____ a _____ práva _____ dopravy při likvidačních a záchranných pracích. PČR je podřízena _____ ministerstvu vnitra _____ a odpovídá za ni policejní prezident. PČR se člení na policejní _____ prezidium _____, útvary s celorepublikovou působností (např.: _____ cizinecká policie _____) a útvary s územně vymezenou činností (obvodní ředitelství). Zabezpečení funkce zajišťuje linka __158__.(Smetana, 2007, s. 14-27)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	IVETA NĚMCOVÁ
Katedra:	KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD
Vedoucí práce:	Mgr. Gabriela Medved'ová
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Historie branné výchovy. Využití ve výuce OV, ON a ZSV.
Název v angličtině:	History of Civil Defence Education, its Use in Teaching Civics and Introduction to Social Sciences.
Anotace práce:	Vzdělávací předmět branná výchova prošel od roku 1918 mnoha změnami a v roce 1989 zcela zanikl. Cílem práce je zachytit historický vývoj branné výchovy a vytvořit přehled o vývoji vzdělávacího předmětu branná výchova. Projekt Novodobá branná výchova, který je součástí práce, může být zapojen do výuky na 2. stupni ZŠ a SŠ a přiblížit tak brannou výchovu dnešním studentům.
Klíčová slova:	Branná výchova, branná politika, branná připravenost, zájmová činnost, projektová výuka, Novodobá branná výchova
Anotace v angličtině:	The subject of military education had undergone numerous changes since 1918 to be found completely redundant in 1989. The aim of the thesis is to capture the historical development of military education and to present an overview of the development of military education. The project Modern military education, which is a part of said thesis may be included into middle and secondary school education, and thus introduce military education to the students of today.

Klíčová slova v angličtině:	Key words: military education, military policies, military readiness, extra-curricular activities, project education, modern military education.
Přílohy vázané v práci:	Pracovní listy, 8 stran
Rozsah práce:	81 stran
Jazyk práce:	Český